

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Orální historie – soudobé dějiny

Bc. Martin Ondráček

Českoslovenští filatelisté v proměnách času

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Přemysl Houda, Ph.D.

Praha 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 31. ledna 2023.....

Bc. Martin Ondráček

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu práce panu PhDr. Přemyslu Houdovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky při tvorbě této práce.

Abstrakt

Diplomová práce s názvem *Českoslovenští filatelisté v proměnách času* si klade za cíl přiblížit čtenářům za pomoci metody orální historie každodennost současných i dřívějších filatelistů – jejich cestu k filatelii, úskalí sbírání poštovních známek před rokem 1989 a nyní, ekonomické a sociální aspekty sbírání poštovních známek, jeho dopad na rodinný rozpočet i rozdílnost pojetí západního a východního pohledu na filatelii jako takovou.

Cíle práce bude dosaženo prostřednictvím rozhovorů s filatelisty. Dalším důležitým pramenem bude analýza archivních zdrojů a odborných filatelistických publikací.

Klíčová slova

filatelista, filatelie, sběratelství, každodennost

Abstract

The diploma thesis entitled Czechoslovak philatelists in the changes of time aims to bring readers closer to the everyday life of contemporary and former philatelists using the method of oral history - their path to philately, the pitfalls of collecting postage stamps before 1989 and now, economic and social aspects of collecting postage stamps, its impact on the family budget and the differences in the concept of the Western and Eastern views on philately as such.

The aim of the work will be achieved through interviews with philatelists. Another important source will be the analysis of archival sources and professional philatelic publications.

Keywords

philatelist, philately, collecting, everyday life

Obsah

Úvod.....	7
1 Teoreticko-metodologická část	9
1.1 Získávání, shromažďování a třídění historických pramenů.....	9
1.2 Volba tématu diplomové práce.....	9
1.3 Výzkumný záměr	10
1.3.1 Selekce narátorů a jejich výběr	11
1.3.2 Příprava k rozhovorům a jejich průběh.....	12
1.3.3 Etické otázky při výzkumu.....	12
1.4 Současný stav bádání nad obecnou každodenností pozdního socialismu.....	13
2 Praktická část - Oblast výzkumu – Analýza a interpretace	17
2.1. Poštovní známka a její význam.....	17
2.2. První Československé známky.....	17
2.3. Současné české známky	19
2.4. Cesta obyčejných lidí k filatelii	21
2.5. Definice pravé filatelie.....	28
2.6. Sbíráni poštovních známek a jeho význam pohledem pamětníků	31
2.7. Filatelie jako únik z reality všedních dnů	33
2.8. Burzy, aukce a výstavy známek jako možnost setkávání lidí	36
2.9. Filatelie jako ekonomická zátěž pro tehdejší rodinný rozpočet.....	39
2.10. Sbíráni poštovních známek před rokem 1989 a nyní	42
2.11. Vzpomínky současných sběratelů na filatelistické znalce	47
2.12. Potřeba ověřovat pravost poštovních známek či nikoliv	52
2.13. Kluby filatelistů a neorganizovaná filatelie očima pamětníků.....	56
2.14. Československá filatelie a okolní svět	61
Závěr	65
Použité prameny a literatura.....	69
Seznam rozhovorů s pamětníky	69
Tištěné prameny	69
Seznam příloh.....	71
Scany poštovních známek a dopisů.....	71

Motto:
...“sběratelé jsou šťastní lidé“ ...
J. W. Goethe

Úvod

Když jsem ještě na základní škole dostal od tatínka své první Československé poštovní známky z 50. let 20. století, netušil jsem, jak moc mi tahle záliba přiroste k srdci, ba dokonce, že jednou stanu v jejím hlavním proudu a budu součástí naší filatelistické komunity. Táta mi tehdy z bankovních pásek a poznámkového bloku vyrobil první album a tak se mohla má dětská sbírka rozrůstat. Jak šel čas, začala mne filatelie zajímat do hloubky. To s sebou neslo i shánění katalogů známek a v pozdější době v pražských obchodech i koupě svých prvních opravdových známek z období první republiky a jejich studium.

Mezi mé koníčky patří rovněž historie naší vlasti a tak má specializace na první neoficiální poštovní známky, které vznikaly krátce po převratu v roce 1918 z vlasteneckých i čistě zjištných důvodů a tehdejší redaktoři filatelistických časopisů jim přiřkli název *Revoluční přetisky 1918*, nebyla náhodná.

Z dostupných informačních zdrojů, časopisů i knih lze získat mnoho informací o těchto přetiscích, většinou ale bylo nutno je ověřovat, např. v archivech. Tam se mi podařilo najít nějakou další důležitou informaci, která mě posunula v bádání dopředu. Mnohdy se však také stalo, že se původní informace z doby vzniku *Revolučních přetisků 1918* nepodařilo ověřit. Snad to čeká na ty, co přijdou po nás. Od února 2022 mě pak schválila a jmenovala Rada Českého svazu filatelistů řádným členem Komise znalců Českého svazu filatelistů v Praze pro oblast Československo 1918 se specializací na *Revoluční přetisky 1918*. Filatelie i sbírání poštovních známek zažívá v posledních několika letech u nás nebyvalý rozmach a „obyčejní lidé“ sbírají poštovní známky neupotřebené i použité včetně známek poštou prošlých na celistvostech vč. korespondencích lístků.

V této práci se tak pokusím představit za pomoci metody orální historie každodennost obyčejných filatelistů, jejich život s poštovními známkami a také jejich vzpomínky na sbírání poštovních známek před rokem 1989 až do současnosti.

Práce bude rozdělena do dvou částí - první část bude Teoreticko-metodologická a v druhé s názvem Praktická část - Oblast výzkumu – Analýza a interpretace.

V první Teoreticko-metodologické části budou získány, shromažďovány a tříděny historické prameny, zvolen výzkumný záměr, výzkumné otázky vč. druhu výzkumu. Provedena bude selekce narátorů a jejich výběr. Bude popsána příprava k rozhovorům a jejich průběh i etické otázky při výzkumu.

Druhá část bude rozdělena na kapitoly, které budou sloužit jako kostra otázek pro narátory i jako základní pramen informací určených k analýze.

Cílem diplomové práce bude přiblížit čtenáři každodenní život československých filatelistů od roku 1945 do současnosti.

1 Teoreticko-metodologická část

1.1 Získávání, shromažďování a třídění historických pramenů

Získávání, shromažďování a třídění historických pramenů pojednávajících o tématu diplomové práce - *Českoslovenští filatelisté v proměnách času* nebylo jednoduché, neboť žádná z publikací pojednávajících o filatelii nepřibližuje obyčejný život filatelistů. Ve většině případů se jedná o publikace vysoce odborné, obsahující nejrůznější technické termíny z oblasti filatelie.

I přesto lze z těchto odborných klasických tištěných zdrojů vhodných pro tuto práci za klíčové a nosné označit dvě publikace.

První z nich je kniha, která vyšla již v roce 1935. Jejími autory jsou znalci Ervín Hirsch a Jaroslav Franěk. Má název *Československé známky* a v Praze ji vydalo nakladatelství Františka Borového. Jednalo se o jednu z prvních našich ucelených příruček pro filatelisty, která vycházela na pokračování v tehdejších časopisech Tribuna filatelistů jako bezplatná příloha.

Druhou je kniha Zdeňka Kvasničky z roku 1968 *Monografie československých známek* – I. díl. Vydalo jí v Praze nakladatelství Pofis. Tato monografie je prvním dílem z celé řady Monografií, která pokračuje až do současnosti. Využívají jí hlavně sběratelé našich prvních známek s motivem Hradčan od Alfonse Muchy. Monografie jim slouží jako příručka obsahující rozdělení tiskových desek, rozdělení zkusmých tisků i makulatur.

1.2 Volba tématu diplomové práce

Výběr tématu se zrodil vlastně už v roce 2017, kdy jsem jako aspirant na svazového znalce a člen Svazu Slovenských filatelistů psal svou znaleckou práci na téma Revoluční přetisky 1918/1919 na rakouských a uherských poštovních známkách. Poté v rámci studia soudobých dějin na Fakultě humanitních studií UK jsme s panem PhDr. Přemyslem Houdou, Ph.D. usoudili, že by se téma filatelie dalo rozvinout a ještě doplnit pohledem vzpomínek obyčejných sběratelů.

Od roku 2017 uplynulo mnoho času a mezitím jsem se stal řádným členem Komise znalců Svazu Slovenských i Českých filatelistů. To mi jako insiderovi prostředí usnadnilo cestu k mnoha obyčejným narátorům i znalcům z filatelistické komunity, s mnohými se znám osobně. Na druhou stranu je to i obrovský závazek

v tom směru, abych prostřednictvím této práce popsal věci objektivně.

Diplomová práce bude konstruována jako mikrohistorická sonda do komunity československých filatelistů a analýza jejich vzpomínek na sbírání poštovních známek v období od konce druhé světové války do současnosti.

Jelikož z dostupných seznamů diplomových prací se nepodařilo autorovi nalézt totožné téma, bude se tedy z *hlediska současného stavu bádání jednat o zcela nový orálně-historický výzkum* života obyčejných filatelistů, který předtím nebyl dosud zpracován.

Jedinou magisterskou diplomovou prací, která je na podobné téma a která by mohla teoreticky splňovat předpoklady pro propojení oblasti každodennosti a oblasti filatelie je práce Vojtěcha Klímy z Masarykovy univerzity v Brně s názvem *Každodennost poštovních stanic na trase Brno - Hodonín (1785-1897)*. Nepojednává však o sběratelství a filatelii jako takové. Rovněž odborná literatura jako celek nenabízí relevantní prameny v tištěné či elektronické podobě, které by se zabývaly každodenností filatelistů.

1.3 Výzkumný záměr

Cílem výzkumu bude poznat, objasnit a přiblížit každodennost československých sběratelů poštovních známek ve zkoumaném období od roku 1945 do současnosti na základě analyzovaných a interpretovaných rozhovorů.

Pro praktickou část sběru informací byl zvolen kvalitativní výzkum a jako technika sběru dat pak rozhovor včetně sady výzkumných otázek.

Soubor výzkumných otázek byl vytvořen již v úvodu práce, některé byly doplněny v průběhu ostatních rozhovorů s narátory tak, aby tvořily logický celek.

Mezi klíčové výzkumné otázky pak patřily:

- a) Vzpomenete si na svou první sbírku poštovních známek či první známku?
- b) Co je pro Vás tou pravou filatelií?
- c) Co pro Vás znamená filatelie a sbírání poštovních známek?
- d) Vnímali jste filatelii jako únik z šedé reality tehdejších dnů?
- e) Jak na vás působily tehdejší akce jako burzy, aukce a výstavy známek?
Brali jste je jako možnost setkat se s lidmi, se kterými byste se jinak

nesetkal?

- f) Představovalo pro vás tehdy pořízení poštovních známek větší finanční potíže?
- g) Jak vnímáte z filatelistického hlediska sbírání známek před rokem 1989 a nyní? Bylo to lehčí, či těžší?
- h) Vzpomínáte si na filatelistické soutěže, výstavy a výměnná setkání (burzy) v průběhu zkoumaného období, tj. po roce 1945 do současnosti?
- i) Vzpomínáte si osobně na některého z našich filatelistických znalců?
- j) Byl nebo jste organizován v nějakém filatelistickém klubu?
- k) Mohli podle Vás filatelisté komunikovat se západním světem před rokem 1989? Jaké měli možnosti si vyměňovat své zkušenosti s filatelisty ze západního bloku?

Z těchto výzkumných otázek pak budou na základě znalostí filatelistického prostředí i předpokládaného obsahu odpovědí narátorů, vytvořeny předpoklady (hypotézy), které bude nutné po analýze a interpretaci nahraných rozhovorů ověřit, nebo vyvrátit. Výzkumnými předpoklady jsou následující otázky:

1) Vnímali jste filatelii jako únik z šedé reality tehdejších dnů? (původní otázka d)),

2) Jak na vás působily tehdejší akce jako burzy, aukce a výstavy známek? Bral jste je jako možnost setkat se s lidmi, se kterými byste se jinak neseťkal? (původní otázka e)),

3) Představovalo pro vás tehdy pořízení poštovních známek větší finanční potíže? (původní otázka f)),

4) Byl nebo jste organizován v nějakém filatelistickém klubu? (původní otázka j)).

1.3.1 Selektce narátorů a jejich výběr

Seznam narátorů byl vytvořen na základě jejich dlouholetých zkušeností se sbíráním poštovních známek. Většina jich byla přítomna vývoji trendů ve filatelii v posledních minimálně 40 letech. Jejich množství bylo celkem vysoké, neboť

obyčejných sběratelů každým rokem u nás přibývá. V úvahu připadali sběratelé z výměnných setkání v Liberci v restauraci u Košků či sběratelé z výměnných setkání v Praze v restauraci KD Barikádníků. Ani návštěvníci veletrhů Sběratel v Praze nezůstali stranou. Z nich bylo pak na základě osobních zkušeností vybráno 7 narátorů, kteří kromě dlouholetého sbírání poštovních známek se věnují i činnostem s filatelií spojených. Jejich seznam se nachází v závěru práce v sekci Seznam rozhovorů s pamětníky.

V několika případech, zejména u velmi starých narátorů se mi stalo, že mi původně rozhovor či spolupráci přislíbili, ovšem po sdělení, že rozhovor bude zaznamenán, tento svůj příslib odvolali, většina z důvodu ostychu.

1.3.2 Příprava k rozhovorům a jejich průběh

V průběhu příprav k rozhovorům jsem provedl důkladné odborné studium dostupných filatelistických monografií, vč. některých internetových stránek našich předních aukčních domů. Stránky obsahují archiv jednotlivých aukcí, na kterých je nejlépe vidět vývoj aukčních cen i sběratelský zájem. Většina narátorů i přes svůj pokročilý věk běžně on-line aukce využívá. Díky mnoha nadšencům pro filatelii mohou tak vznikat stránky s katalogy, časopisy i nabídkou prodeje známek, z nichž nejvyužívanější a nejznámější jsou stránky Filatelisté sobě na doméně www.filaso.cz.

Rozhovory byly z technických a časových důvodů téměř vždy natáčeny v rodinném prostředí narátorů. Pouze v případě pana Františka Beneše byl rozhovor nahrán přes službu Skype. Narátor Milan Stodola nahrál své odpovědi na zaslané otázky pomocí výpočetní techniky bez přítomnosti autora práce. Díky tomuto nestandardnímu postupu jsou však jeho mnohaleté vzpomínky na každodennosti filatelistů v pozdním období 70. a 80. let i tak zachovány pro další generace.

1.3.3 Etické otázky při výzkumu

Při pořizování všech rozhovorů jsem se maximálně snažil o dodržování etických otázek, které upravuje Etický kodex České asociace orální historie.

Každý z narátorů i narátorek byl důkladně seznámen s účely a postupy orálně historického výzkumu, do něhož přispívá svým příběhem. Vysvětleno jim bylo právo v procesu vznikání nového pramene (např. právo autorizace, anonymizace, copyrightu etc.) a upřesnění jeho následného uložení (např. v osobním archivu či

archivu instituce). Narátoři i narátorky byli taktéž seznámeni s plánovaným výstupem výzkumu (diplomová práce) a budoucími možnostmi jeho využití (i vzhledem k neustálému vývoji v oblasti nových technologií) a byl od nich získán výslovný a svobodný informovaný písemný souhlas se zpracováním jejich osobních a citlivých údajů poskytnutých v rámci rozhovorů realizovaných metodou orální historie.

Všechny natočené rozhovory a sdělené informace byly považovány za důvěrné do té doby, dokud narátoři a narátorky neposkytli svůj souhlas k jejich uveřejnění. V tištěném informovaném souhlasu jim navíc bylo vyhrazeno místo pro jakákoliv další ujednání dle jejich přání.¹

1.4 Současný stav bádání nad obecnou každodenností pozdního socialismu

Srovnatelným obdobím či podobnými společenskými jevy, které budou představeny v této práci, se zabývá několik současných odborných monografií, ze kterých lze odvodit i současný stav bádání nad obecnými každodenními společenskými jevy v československé společnosti s důrazem na 70. a 80. léta 20. století.

První z nich vydal v Praze Ústav pro studium totalitních režimů a nese název *Každodenní život v Československu 1945/48-1989*. Napsal ji kolektiv autorů pod vedením doc. Jaroslava Pažouta.

Autor jedné z kapitol s názvem Každodennost v Československu v období tzv. normalizace Jan Rychlík vidí většinu občanů tehdejšího Československa jako skupinu lidí, která se proti tehdejšímu komunistickému režimu otevřeně nestavěla. Nebyla sice ochotna jej aktivně podpořit v případě jeho krize, což se jasně projevilo v listopadu 1989, ale byla ochotna jej tolerovat jako snesitelné zlo. V období normalizace se proto tehdejší občan nezajímal příliš o politiku, ale spíše žil svými každodenními radostmi a starostmi. Některé byly obecného rázu a lidé je prožívali v každé době a v každém režimu. Jednalo se především o osobní vztahy, lásku, manželství, rozvody, děti, rodinu. Další byly ale specifické právě pro dobu tzv. reálného socialismu. V každodenním životě občana normalizačního Československa proto nešlo jen o to, jak vydělat peníze, ale především o neustálé shánění

¹ Etický kodex COHA 2019. [online] Česká asociace Orální historie - COHA. [cit. 20. 5. 2021] Dostupné z: http://www.coha.cz/wp-content/uploads/2019/10/Etický_kodex-COHA_2019.pdf

nedostatkového zboží a služeb, o hledání protekce na jedné straně a na straně druhé o vyrovnávání se se zpravidla zbytečnými požadavky a nároky normalizačního režimu, jako byla dobrovolně-povinná účast na veřejných schůzích, oslavách a brigádách, dobrovolně-povinné příspěvky na fond solidarity a na pomoc národům Afriky a Asie.²

Dalším pramenem je třídílná kniha Miroslava Vaňka a kolektivu *Obyčejní lidé?!: pohled do života tzv. mlčící většiny: životopisná vyprávění příslušníků dělnických profesí a inteligence*. Na každodennost podává podobný pohled jako předchozí publikace Jaroslav Pažouta.

Protože režim lidem znemožnil angažovat se v řízení veřejných záležitostí, uchýlili se do soukromé sféry a soustředili se na uspokojování svých sociálních a materiálních zájmů. Do této kompaktní skupiny lze zařadit například trávení volného času na zahrádce, stavbu vlastní chaty či cestování. Všechny tyto jevy představovaly jistou formu seberealizace a také únik z každodennosti a z všudypřítomné politiky.³

Obdobné vzorce chování najdeme ve všech režimech, otevřených i uzavřených, levých i pravých. Všude se lidé snaží saturovat především své každodenní potřeby bez ohledu na právě vládnoucí ideologii. To však neznamená, že jsou si všechny režimy rovny a že by k nim měl historik přistupovat klidně a nestranně jako k pouhým objektům svého pozorování, které je hodnotově neutrální – už jen z hlediska toho, že každý popis, např. i pouhým výběrem tématu, je vždy subjektivní.⁴

Své pohledy na každodenní život v době normalizace přináší i nastupující generace historiček a historiků prostřednictvím svých závěrečných prací v bakalářských a magisterských programech v našem akademickém prostředí. Ačkoliv jsou to prozatím neelitní historici, jejich postoje a názory ukazují, že se s nimi musí do budoucna na poli historického bádání zcela jistě počítat.

² PAŽOUT, Jaroslav, ed. Každodenní život v Československu 1945/48-1989. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015, 239 s. ISBN 978-80-87912-35-5, str. 38.

³ VANĚK, Miroslav, ed. Obyčejní lidé--?!: pohled do života tzv. mlčící většiny: životopisná vyprávění příslušníků dělnických profesí a inteligence. Praha: Academia, 2009, 3 sv. Historie. ISBN 978-80-200-1791-8, str. 251-282.

⁴ PINKAS, Jaroslav. Reprezentace každodennosti tzv. normalizace v didaktické praxi, In: KOPAL, Petr (ed.): Film a dějiny 4: normalizace. Praha: Václav Žák – Casablanca 2014, s. 585–604. Dostupné z: https://www.dejepis21.cz/userfiles/tiny_uploads/knihovna/Pinkas-kazdodennost.pdf, str. 590.

Tento fakt lze přiblížit na diplomové práci studentky Markéty Čepkové s názvem *Každodennost novináře v letech 1970 – 1990*.

Spory o důležitost každodenního života v diktatuře a významy symbolů, trápí mnoho historiků. Nejčastěji zastávaný názor byl takový, že všední den je v moderních společnostech politickým prostorem par excellence a že žádný politický řád se nemůže dlouhodobě udržet, nedokáže-li získat alespoň pasivní podporu obyvatel a nestane-li se pro většinu z nich „normálním“. Oficiální ideologie byla neúčinnější právě v konkrétních banálních příbězích - nákupech, zdravotnictví, problémech na pracovišti nebo vztazích. Lidé se zde mohli ztotožňovat s blízkými hodnotami. Normalizační seriály vypovídaly o materiálním zajištění, mezilidských vztazích, nezištné pomoci, lukrativním zaměstnání a dobrém vzdělávání. A právě ztotožnění se s těmito seriály vedlo k osvojení normalizačního světa jako „normálního“. Vrcholem propojení mezi ideologií a každodenností byl seriál *Rozpaky kuchaře Svatopluka*, kde se miliony diváků mohly rozhodnout pomocí rozsvícení nebo zhasnutí světla o dalším osudu hlavního hrdiny. „*Seriál ukázal schopnost diktatury včlenit každodennost do jejího ideologického plánu, který v polovině osmdesátých let již prozrazoval obavy z nezdravého chování socialistických pracujících.*“⁵

Další studentská diplomová práce Evy Kotasové s názvem *Každodennost žen-matek za normalizace z hlediska výchovy dětí a péče o rodinu* pojednává o mediálním obrazu každodennosti žen v období socialismu prostřednictvím interpretace dobového časopisu *Vlasta*.

Obecně charakteristickým rysem tohoto období tedy byla skutečnost, že dobová média obsahovala mnoho propagandistických prvků, a to i v oblastech, které referovaly o každodenním životě, k němuž život rodiny, mateřství, rodičovství, partnerské problémy, starost o domácnost, děti apod. jistě patří. Dobové televizní vysílání, rozhlas, i tisk podléhaly všudypřítomné kontrole a cenzuře, včetně silné autocenzury, která byla v časopise *Vlasta* obzvláště patrná. Šlo zejména o obcházení sociálně ožehavých témat, tzn. témat o nedostatku spotřebního zboží nebo o nízké životní úrovni. Témata byla konvenční a nekonfliktní, tedy loajální k socialistickému státu. Státem podporované propagandistické prvky byly nenápadně přítomné téměř

⁵ ČEPKOVÁ, Markéta. *Každodennost novináře v letech 1970 – 1990*. Praha, 2013. 73 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc., str. 6.

ve všech mediálních sděleních, a ovlivňovaly tak utváření individuálních i veřejných názorů československých občanů.⁶

Posledním příkladem pohledu tzv. „nové vlny“ nastupujících historiček a historiků na každodennost v období normalizace je diplomová práce Anny Marie Müllerové s názvem *Obraz socialistického občana v normalizačních seriálech Československé televize*, která se pojednává o vybraných normalizačních seriálech, prostřednictvím kterých přibližuje tehdejší každodenní život socialistického občana. Pro období normalizace byla typická cenzura a všudypřítomná propaganda, kdy právě televize a televizní tvorba se staly pro vládnoucí komunistickou stranu jedním z hlavních nástrojů pro politicko-ideologické ovládnutí společnosti. Propagandistická sdělení byla předávána v klasickém zpravodajství, kde byl však propagandistický záměr zcela jasný. Sdělení se tak strana rozhodla předávat i přes dramatickou tvorbu Československé televize. Převážně prostřednictvím televizních seriálů, které byly u diváků velmi oblíbené, předávala televizním divákům návody, jaké chování se od nich očekává. Hlavní hrdinové televizních seriálů měli představovat životní vzory pro diváka, a právě oblíbeným televizním postavám byla často vkládána do úst ideologická sdělení. Za pozdního socialismu však mnoho občanů hledalo útočiště před těmito ideologickými sděleními například v rodině. Důležitou roli v tom hrály ženy, matky, manželky a zároveň socialistické pracovnice. Tento přístup se výrazně lišil od toho, který převládal po roce 1948. Tehdy se režim snažil přesunout ženy z kuchyně směrem k výrobním pásům. Být doma a starat se o rodinu bylo bráno za podvatné. V normalizaci ženy hrály důležitou roli jak v práci, tak i v domácnosti. Byly považovány za tzv. „zlepšovatelky“ mezilidských vztahů. Strana a vláda chtěla díky ztotožnění se televizních diváků se seriálovými postavami zpolitizovat i soukromou sféru jejich životů. Soukromý a rodinný život obyvatel Československa byl jediným místem pro jejich seberealizaci. K seberealizaci často sloužilo i konzumní zboží jako např. auta, chaty apod. Konzum byl však v socialistické společnosti vnímán jako prostředek, který udělá z člověka lepší verzi jeho samotného.⁷

⁶ KOTASOVÁ, Eva. *Každodennost žen-matek za normalizace z hlediska výchovy dětí a péče o rodinu*. Praha, 2015. 118 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Pracoviště historické sociologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Alena Marková, PhD., str. 8.

⁷ MÜLLEROVÁ, Anne-Marie. *Obraz socialistického občana v normalizačních seriálech Československé televize*. Praha, 2022. 113 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D., str. 10 a 35.

2 Praktická část - Oblast výzkumu – Analýza a interpretace

2.1. Poštovní známka a její význam

Výhradní právo listovní dopravy měla v tehdejším Československu státní pošta. V důsledku toho byla poštovní správa jedinou oprávněnou vydavatelkou československých poštovních známek. Z poštovně provozního hlediska byly v Československu tři druhy známek:

- a) *výplatní*, které sloužily k frankování listovních a peněžních zásilek,
- b) *doplatní*, pomocí kterých se hradily dodatečné poštovní sazby (např. při nedostatečném vyplacení zásilky odesílatelem),
- c) *novinové*, které sloužily k dopravě periodických tiskopisů.

Poštovní známka tehdy představovala vlastně do odvolání platnou poukázku na poštovně dopravní službu, k níž se pošta v rámci platných sazeb zavazovala.⁸

Poštovní známky již tehdy představovaly oblast sběratelského zájmu. Drtivá většina sběratelů sbírala známky neupotřebené, tedy poštou neprošlé. Ty musely být zakoupeny buď u filatelistické přepážky hlavní pošty v Jindřišské ulici v Praze, nebo u obchodníků s filatelií. Poštovní známky ze zkoumaného období, tj. po roce 1945 byly v platnosti až do konce roku 1992, než byly vydány známky nové České republiky.

Sběrateli zakoupené neupotřebené známky představovaly pro Československou poštu (tím i Československý stát) značný ekonomický profit, neboť pošta vlastně prodala lidem poukázky na přepravu listovních zásilek, kterou díky tomu, že známky zůstaly ve sbírkách, neuskutečnila.

2.2. První Československé známky

Vznik našich prvních Československých známek můžeme rozdělit do dvou oblastí – neoficiální a oficiální.

Lze konstatovat, že první *neoficiální* Československé známky vznikly brzy po převratu v říjnu 1918. Jednalo se o skupinu přetisků na tehdy platných rakouských a uherských poštovních známkách. Neoficiální z toho důvodu, že tehdejší Ministerstvo pošt a telegrafů tyto známky neodsouhlasilo a po několika dnech, kdy se známky dostaly do poštovního oběhu, je dokonce Věstníkem č. 3023 z 13. listopadu 1918 zakázalo. Tehdejší filatelistická periodika je však i přesto začala

⁸ HIRSCH, E., FRANĚK, J., 1932. Československé známky. Praha: Vydavatelství Fr. Borový, bez ISBN, strana VI. a VII.

označovat pojmem Revoluční přetisky. Postupem času dostaly názvy Pražský přetisk I (tzv. Malý znak), Pražský přetisk II (velký znak), Skalické a Žilinské vydání (obr. 1).

Přetisk známek byl povětšinou proveden strojně a to ve dvou pražských tiskárnách – Knappově, Wiesnerově a tiskárně Huberta Pokorného v Žilině. Do vzniku těchto přetisků byl zapojen známý pražský činovník, sportovec, zakladatel československého jachtingu Josef Rössler-Ořovský.

Ořovský byl autorem i tzv. Skautské pošty. Část pošty mezi nově vzniklým Národním výborem v Praze (tehdy sídlícím v Obecním domě) a ostatními státními institucemi byla v prvních dnech nové republiky doručována skauty prostřednictvím obálek se speciálními známkami i razítky (obr. 2).

V ostatních městech Československa vznikly i další přetisky na rakouských a uherských známkách.

V Hluboké nad Vltavou vznikl u správce schwarzenberských lesních školek Vojtěcha Mareše tzv. Hlubocký (Marešův) přetisk. Jednalo se o ruční razidlo podobné těm, kterými poštovní úředníci razítkují známky na poště (obr. 3).

V Českých Budějovicích v těsné spolupráci s Vojtěchem Marešem vznikl u obchodníka s filatelií Josefa Hornera i tzv. Budějovický (Hornerův) přetisk, který byl tomu Marešovu velmi podoben (obr. 4).

Časově i místně, jsou do pojmu Revoluční přetisky zařazovány přetisky slovenského římskokatolického kněze Františka Jehličky s nápisem SLOVENSKÁ POSTA (obr. 5). Jehlička byl propagátorem myšlenky odtržení Slovenska od Čech a jeho orientace na tehdejší Uhersko a Jehličkovy známky měly tento postoj vyjadřovat. Naopak Revoluční přetisky vznikaly mnohdy jako památka na nový stát Čechů a Slováků, případě Rösslera-Ořovského se jednalo i o velmi výnosný obchod s nemalým čistým ziskem, kdy celková suma Ořovského přetisků vč. Skautské pošty je filatelisty z první republiky odhadována na tehdejších neuvěřitelných dva miliony korun. Dokládá to i článek z Poledního listu z 9. srpna 1930 s názvem Kam se poděly 2 miliony korun z kapes československých filatelistů.

Zajímavou oblast pak tvořily i ostatní novinové články v dobových periodikách, které se mi díky elektronickému archivnímu uložení podařilo dohledat. Tehdejší redaktori se zpožděním (i několika let) popisovali vznik těchto přetisků a díky tomu vyšel najevo pravý a původní záměr jejich autorů – zisk skovaný za revoluční nadšení. Z tehdejšího pohledu redaktorů se u některých přetisků jednalo

o bezcenné padělky (například Jehličkovo vydání). Nutno dodat, že v dnešní době se tyto známky na našich prestižních pražských aukcích prodávají za desetitisíce korun a zájem o ně je enormní.

Oficiální poštovní známky (ty, které se prodávaly na poštách k vyplácení listovních zásilek) navrhl již velmi brzy po převratu náš nejuznávanější secesní malíř mistr Alfons Mucha. Byl požádán poštovním oficiálem Jaroslavem Lešetickým, aby přes noc vytvořil návrh našich prvních známek s motivem Pražského hradu, kterým filatelisté později dali název Hradčany (obr. 6). První exempláře ještě nebyly perforovány a na poštách je úředníci oddělovali nůžkami. K perforování 100 ks archů došlo až v pozdější době za pomoci speciálních ručních perforovacích strojů. Celkem bylo postupně vytištěno 26 hodnot, které se pohybovaly od 1 haléře až po 1000 haléřů. Na známkách nebyla uvedena měna v haléřích, pouze číslice označující hodnotu – tedy 1 až 1000.

Zajímavostí zůstává, že první „stříhané“ Hradčany jsou u některých hodnot výrazně vzácnější, než později známky perforované. To samo sebou přitahovalo i padělatele, kteří pozdější hodnoty zbavovali perforace (zpravidla odstřížením) a vydávali je za známky stříhané. Tyto padělané známky lze však snadno odhalit jednoduchou pomůckou, kterou v Katalogu POFIS Československo uveřejnil pan František Beneš. Zkoumaná známka se přiloží k listu, na kterém je původní rozměr stříhané známky. Pokud známka dosáhne těchto rozměrů, lze ji považovat za „stříhanou“. Pokud však těchto rozměrů nedosáhne, je jasné, že její rozměr je nižší právě o odstřížené zoubkování.

2.3. Současné české známky

V České republice je vydavatelem poštovních známek Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky. Česká pošta, státní podnik, jakožto držitel poštovní licence nese náklady na výrobu i distribuci všech poštovních známek u nás. Zde je potřeba podotknout, že na běžných českých poštách mají pracovníci pouze omezený sortiment poštovních známek, většinou obyčejných výplatních.

Pro distribuci ostatních známek, vč. větších hodnot i aršíků, Česká pošta zřizuje zpravidla na větších pobočkách ve větších městech, tzv. „přepážku“, což je pracoviště, kde lze tyto ne zcela běžné známky i ve větším množství zakoupit. Pro tyto účely slouží i stánky na různých výstavách, veletrzích apod., kde téměř vždy má Česká pošta své zastoupení. Lze zde zakoupit také příležitostná razítka, pamětní listy

i jiné poštovní suvenýry, které jsou spojeny s danou akcí.

Vydávání poštovních známek v daném roce probíhá na základě emisního plánu, který je většinou na celý rok dopředu uveřejněn, zpravidla ke konci roku. Má povětšinou podobně stanovenou strukturu. Některé typy emisí, např. vánoční, či tzv. „umění“ (reprodukce uměleckých děl našich i zahraničních známých malířů i grafiků převedené rytcem do čtyřblokové tiskové úpravy s kupony uprostřed) vychází ke konci kalendářního roku ve třech hodnotách.

Kromě tradičních poštovních známek s hodnotami v Českých korunách jsou v současné době populární i tzv. „písmenkové známky“, kdy hodnotu v Českých korunách nahrazuje velké tiskací písmeno (např. Z, E, A). Jejich výhodou je to, že nemají omezenou platnost a díky tomu, že na nich není uvedena měna, se budou moci používat i v budoucnu po zavedení jednotné Evropské měny Euro.

Zároveň lze české poštovní známky použít a jako vhodný způsob prezentace osobní či firemní. Česká pošta totiž nabízí umístění vlastní fotografie či loga firmy na poštovní známku, ovšem jen tu písmenkovou. Na známky s hodnotou Kč se tato nabídka bohužel nevztahuje. Zásadní nevýhodou ovšem je, že tisk známek je možný pouze v celých arších po 25 kusech a v určeném počtu 400 archů. Prostým násobením si tedy klient musí objednat 10 000 ks známek, při ceně základní A známky 19 Kč je to dohromady 190 000 Kč plus cena návrhu jedné varianty jednoho archu kolem 30 000 Kč. Celková suma se tak blíží téměř ke čtvrt milionu korun. Je to varianta vhodná především pro velké firmy a korporace.

Jako levnější varianta se nabízí tzv. známka s přitiskem. Jedná se o předem určené písmenkové známky, které jsou umístěny do sedmi či devítibloků, kdy kupon s přitiskem je vlevo či vpravo součástí známky a tvoří tak dvojici spojenou perforací. Cena bloků je o poznání dostupnější než u vlastních známek – od 364 Kč až po 755 Kč v závislosti na typu známky a druhu písmene.

Tisk současných českých známek probíhá v Poštovní tiskárně cenin Praha, která sídlí na Ortenově náměstí. Tisk dalších emisí rovněž zajišťuje Tiskárna Hradištko.

2.4. Cesta obyčejných lidí k filatelii

Snad každý sběratel si vzpomene na svou první sbírku poštovních známek či první známku. Bývaly to většinou známky upotřebené, které byly odlepeny z dopisů pomocí horké páry či odmočeny z ústřížků, pokud nebyl dopis kompletní. Má první sbírka byla ze známek Československa z období 1945 – 1993. Daroval mi je tatínek, který je sám v šedesátých letech odlepoval z dopisů a pohledů, které chodily tehdy ještě běžně ofrankované poštovními známkami. Dnes nemají tyto známky téměř žádnou filatelistickou hodnotu. Pro mě však mají hodnotu osobní, protože to byly právě tyhle kousky, které ve mně probudily touhu sbírat poštovní známky a věnovat se tomuto oboru do hloubky. Tehdy se jim také v Německu říkalo „Kiloware“ podle toho, že se daly prodávat doslova na kila za pár haléřů. Z vyprávění starších sběratelů vím, že tehdy se takto označován filatelistický materiál, kterého bylo všude plno a téměř nikdo ho nepoptával.

Vzpomínám si, jak jsme tehdy ještě na základní škole se spolužákem Richardem Weberou, jehož babička pracovala jako poštovní úřednice kdesi na Českoslipsku, obrovskou krabici plnou odstřižených poštovních průvodků s protektorátní emisí poštovních známek s Adolfem Hitlerem v různých frankaturách – od haléřových až po nejdražší, což byla 50 Korunová. Rozhodli jsme se, že známky odmočíme. Pro jejich velký počet jsme použili v koupelně vanu napuštěnou vodou. Každý jsme si nechali několik kompletních sérií a zbytek jsme vyměnili s kamarády ve škole, kteří také sbírali známky. Vůbec nás nenapadlo si nechat i některé průvodky kompletní. Tehdy jsme však nemohli tušit, že existuje ve filatelii i oblast celistvostí a výstřížků, která se vedle samotných známek také sbírá. To dokládá fakt, že sběratel se pořád vyvíjí.

Z počátku ovšem není vůbec podstatné, jakou emisí či stát začátečník sbírá. Podstatná je chuť a nadšení pro sbírání. Z počátku se většinou omezí na tzv. „náměty“, u kterých je podstatný námět známky – zvířata, politici, sportovci, technika a nikoliv země, ze které známka pochází. To může být z celého světa, což v rozhovoru přibližuje pamětník Marek Vrba: *„Svou první známku jsem koupil jako malý kluk, to mi bylo takových 7 nebo 8 let a pošta tehdy prodávala takové ty malé obálečky se známkami. Většinou se jednalo o sportovce nebo třeba obrázky zvířat.“*

*Dával jsem si je do takových malých alb. To byly moje filatelistické začátky.*⁹

Československá pošta v průběhu 70. a 80. let prostřednictvím svých prodejen POFIS dodávala na trh sady razítkovaných poštovních známek z celého světa s různými náměty. Byly v zalepené obálce s kruhovým otvorem na přední straně a fólií uvnitř, aby byly známky dobře vidět. Nutno podotknout, že většinu z počtu známek v řádu desítek kusů tvořily známky z východní Evropy a zejména ze spřátelených zemí Varšavské smlouvy.

V mnoha případech začínali sběratelé své dětské sbírky budovat s pomocí rodinných příslušníků, nejčastěji tatínků či dědečků, výjimečně i maminek nebo babiček, neboť sbírání poštovních známek je v drtivé většině výsadou hlavně mužského pokolení. Světlou výjimku, která ovšem potvrzuje pravidlo, dokládá ve svém rozhovoru sběratel Richard Burda: *„Na své první známky si pamatuji velmi dobře. Ještě před základní školou mi je kupovala babička na poště. Byla to obrázková série kytíček a poté již ve svých školních letech kolem páté, šesté třídy jsem si počal budovat svou první sbírku naší první republiky i tzv. „starého Rakouska“. Přivedl mě k tomu můj tatínek, který dělal tzv. „kolování“ (nákup a prodej sešitů s oceněnými známkami mezi sběrateli – pozn. autora). Vždy se mi na tom líbilo, že sbírka začíná u Rakouska a pokračuje do období tehdejší současnosti, což byla léta 1976-1978. Pamatuji si i na svou první výstavu v roce 1978 v Praze.*¹⁰

Mnoho současných sběratelů formovalo především školní prostředí na prvním stupni, tedy velmi raný věk. Sám si vzpomínám, jakou radost jsem měl, když se mi s kamarády podařilo dokončit sérii maďarských známek z osmdesátých let dvacátého století s automobily a s logem Mezinárodní poštovní unie UPU (francouzsky Union postale universelle, anglicky Universal Postal Union). Tehdy bylo školní sbírání poštovních známek cosi normálního. Důležitý byl námět, nikoliv cena – to přibližuje i pamětník Dušan Louda: *„Začínal jsem jako spousta dětí v 70. a 80. letech s dětskou filatelií.*¹¹*“* Rovněž pražský sběratel Jaroslav Traumb si na svou první známku dobře vzpomíná: *„Byl jsem tehdy hodně malý. Jednalo se o obrázek hrocha z africké země Togo. Ten hroch se mi tenkrát hodně líbil. Moje první sbírka byla složena z poštovních známek Spojených států Amerických.*¹² Americké poštovní

⁹ Rozhovor s Markem Vrbou vedl Martin Ondráček 13. června 2022

¹⁰ Rozhovor s Richardem Burdou vedl Martin Ondráček 1. června 2022

¹¹ Rozhovor s Dušanem Loudou vedl Martin Ondráček 23. července 2022

¹² Rozhovor s Jaroslavem Traumbem vedl Martin Ondráček 11. srpna 2022

známky byly tehdy sběratelsky velmi zajímavé. Mezi moje první známky patřily rovněž. Moje babička se přátelila s jednou velmi starou paní, jejíž syn emigroval do Izraele a poté do Spojených států Amerických a domů do tehdejšího Československa jí posílal z USA dopisy. Ty jsem od ní pak dostal, a z nich odlepoval na páře své první americké poštovní známky. Pamatuji si, že na nich převládal motiv tehdy populárního letectví a amerického vesmírného programu Apollo. Známky s raketami a nápisy USA byly pro mě tehdy něčím zvláště přitažlivým. Každý sběratel chtěl tehdy (v mém případě přelom let 1989 a 1990) mít něco z té kapitalistické země, kterou tehdejší vládnoucí moc označovala za nepřátelskou. Čím více negativní propagace tehdy bylo, tím více lákalo sběratele americké známky sbírat a zařadit si je do svého alba.

Pokud nebyl k dispozici klasický album pro sbírání známek, přišla na řadu lidová tvořivost, kdy si mnozí sběratelé vyráběli svá alba sami. Do obyčejného sešitu se nalepily vodorovně pod sebe papírové lepicí pásky pro opravu bankovek, které byly navlhčeny jen z poloviny a tím vznikla „kapsa“ pro uložení poštovních známek. Další možností bylo, že se známky zařazovaly do školních sešitů za pomoci klasických nálepek (známka byla upevněna na stránku na patřičné místo za rubovou stranu). Nálepky byly rovněž ze samolepicího papíru, který se navlhčil, a tím došlo k přilepení obou ploch. Na lepu pak po nálepce zůstala stopa („poškozená plocha lepu od přilepené nálepky), případně tzv. „tvrdá“ nálepka, kdy zůstal celý kousek nálepky na poštovní známce. V průběhu let tyto známky s nálepkou či stopou po ní dostaly v katalogích svou kolonku a označení „ * „, a nacházely se mezi známkami svěžími s označením „ ** „ (poštovně nikdy nepoužitými s perfektním lepem) a známkami razítkovanými.

Ovšem nejlepší možností pro umístění prvních dětských známek bylo samozřejmě předtištěné album. Listy byly většinou ze silnějšího papíru s okénky, kam se známky umísťovaly za pomoci nálepek či tzv. Hawidek (pásek z dvoudílných fólií – vzadu v barvě černé a vpředu průhledné, mezi které se známka umístila, aby vzdušnou vlhkostí nedošlo k přilepení reverzní strany známky k podkladovému papíru).

Své první známky, které vlastně nebyly ani tak známky, ale předchůdci novinových známek používaných poštou v předznámkovém období, si do takového předtištěného alba vložil i další sběratel Milan Stodola z Liberce, kterého ke

známkám přivedl jeho otec. Další známka v něm byla odlepená z dopisu od jeho babičky - lokomotiva 45h ze série Lokomotivy. S tatínkem každou neděli chodili na filatelistické burzy k Novákům (v Praze, pozn. autora). Tyto filatelistické burzy můžeme i v současnosti nazvat opravdovým „chrámem filatelie“.¹³

V prvotním sbírání každého filatelisty většinou nastane zlom, kdy se z obyčejného sbírání poštovních známek stane něco vyššího. Většinou dospěje k závěru, že by bylo dobré svou oblast sbírání zúžit a věnovat se menší oblasti do hloubky – specializovat se. To ale přichází až v pozdějším věku, jak přibližuje Milan Stodola“ *„Dále moje sbírání pokračovalo, když jsem byl větší, v Liberci specializaci na výplatní známky Československa II – emise Zápotocký a Řemesla. Pak jsem si svou specializaci rozšířil na papíry, zoubkování, barvy, lepy, dotisky a jejich odlišnosti, vč. shánění pásků známek s datem tisku.“*¹⁴

Formování směru sbírání poštovních známek může mít i propojení koníčků rodičů či přátel. Tehdy můj osobní mentor ve filatelii, operetní pěvec a emeritní sólista Národního divadla v Praze pan Jiří Ceé, navštěvoval zoologické zahrady po celém světě a pořizoval fotografie zvířat. Od fotografií je jen malý krůček k poštovním známkám s náměty zvířat. To potvrzuje i vzpomínání Milana Stodoly z Liberce: *„Rovněž jsem si kupoval obrázkové známky z Číny s motivy květin i zvířat, rybiček i politiků (Mao Ce - tung). Můj otec měl tehdy doma akvárium a všechny rybičky i květiny znal latinsky i česky – měl fenomenální paměť.“*¹⁵

Samostatnou kapitolou ve filatelii jsou mládežnické výstavy poštovních známek. K vystaveným exponátům se v drtivé většině přihlíží na věk sběratelů. V dobách minulých bylo často zvykem, že rodiče poskytli svým ratolestem finanční podporu pro nákup exponátových položek. Děti pak měly celkem vysokou šanci, že vyhrájí některou z hlavních cen (medailí). To však nemělo být smyslem filatelistických výstav a mládežnických exponátů už vůbec. Nákup drahé poštovní známky (výstavního kusu) ještě v žádném případě neodráží znalosti vystavovatele. Není žádným uměním sestavit výstavní exponát z drahých položek, ovšem najít v hromadě razítkovaných použitých poštovních známek odlišnosti v podobě různých typů, přiček, spirál i barev právě vyžaduje mnoho úsilí a studia v odborných

¹³ Rozhovor s Ing. Milanem Stodolou vedl Martin Ondráček 10. srpna 2022 v Liberci

¹⁴ Rozhovor s Ing. Milanem Stodolou vedl Martin Ondráček 10. srpna 2022 v Liberci

¹⁵ Rozhovor s Ing. Milanem Stodolou vedl Martin Ondráček 10. srpna 2022 v Liberci

publikacích.

Původním záměrem mládežnických filatelistických výstav ale mělo být to, že se mladí naučí sbírat jednotlivé emise, jejich barvy, odlišnosti v podobě zoubkování, průsvitek, přetisků apod. Z nasbíraných známek (mnohdy dlouhodobě) by pak měl být složen výstavní exponát, který svým způsobem ověřuje a dokladuje zvládnutí problematiky různorodosti jednotlivých známkových emisí. Milan Stodola k tomu uvádí: *“ V sedmé třídě základní školy jsem z důvodu cenové dostupnosti začal sbírat i známky Polska. Jednalo se o jednu sérii tištěnou metodou knihtisku (daly se sehnat stovkové balíčky známek po koruně). Já jsem měl polskou příručku, kde byly vady dostatečně dobře popsány a jejich identifikace byla snadnější než třeba u Hradčan (první emise československých známek v roce 1918 – autor secesní malíř Alfons Mucha – foto v příloze – obrázek č. 6, pozn. autora). Tenkrát jsem za tuto sbírku polských známek dostal ocenění v podobě bronzové medaile. Bylo to na výstavě v Liberci a díky panu Nebeskému, který byl v porotě výstavy. Ostatní členové poroty tehdy namítali, že jde o známky po pěti haléřích. On se mě ale zastal s tím, že aby někdo dokázal sesbírat takovou sbírku, muselo mu to dát hodně práce a dělal to zcela sám. Šlo totiž o mládežnickou kategorii a jeden z porotců tam měl svého syna a byl zvyklý na to, že za ty „pecky“ ve sbírce byla vždycky zlatá medaile. Pan Nebeský se toho kluka zeptal: „Kolik je ti let?“ „Sedm.“ „A kolik si vyděláváš?“ „No nic, chodím do školy“ „A kolik stojí tady ten tvůj aršík, co máš ve sbírce?“ „No nevím, asi tisíc korun“ „A kdo Ti dal peníze, aby sis ten aršík koupil?“ „No táta!“ Pak se otočil ke zbytku komise a řekl: „Pánové, už víte, proč jsem za tuto sbírku navrhl jen diplom a za sbírku polských známek jsem navrhl bronzovou medaili?“¹⁶*

Takováto událost v životě mladého filatelisty do jisté míry formuje jeho osobnost. Může mít i vliv na jeho pozdější náhled na sbírání poštovních známek jako takových. Hodnota sbírky v žádném případě nevyjadřuje její kvalitu. I když, každý touží mít sbírku kompletní, včetně drahých tisícových položek. Radost může sběrateli udělat i několikakusová emise známek, kterou sbírá postupně. Některé známky ze série se však samostatně shánění velmi obtížně, proto pokud sběrateli jedna ze série chybí, je lepší koupit druhou kompletní sérii (pokud je k mání) a ostatní nasbírané známky pak prodat jednotlivě. Mnohdy se prodej podaří velmi dobře a i se ziskem. Právě díky nastudovaným dlouholetým znalostem může sběratel

¹⁶ Rozhovor s Ing. Milanem Stodolou vedl Martin Ondráček 10. srpna 2022 v Liberci

narazit na položku či položky, které ostatní snadno přehlédnou. Stala se mi přesně taková věc minulý rok na aukčním serveru Aukro. Byl tam nabízen v perfektním stavu a kvalitě čtyřblok rakouských výplatních známkách emise Znak v hodnotě 3h se spojenými typy Revolučních I. a II. Pražského přetisku a to dokonce v ruční sazbě. Vytvářecí cena čtyřbloku byla 1 Kč. Díky velmi vágnímu popisu prodávajícího, chybějící propagaci aukce (přednostní výpis) a také tomu, že známky nebyly ověřeny znalcem, nebyl o tuto položku téměř žádný zájem. Nakonec jsem jí zakoupil za 600 Kč, ač můj maximální příhoz činil 10.000 Kč, protože jsem očekával maximální zájem v posledních vteřinách aukce. To se nakonec nepotvrdilo a mé dlouhodobé studium Revolučních přetisků přineslo své ovoce. Podobné zkušenosti měl i Milan Stodola z Liberce: *“Slova jurymana Nebeského mě tak nějak vedla mým životem. Nejcenější známka pro mě není ta nejdražší, ale ta, co mi udělá největší radost. Do nějaké Jury nebo poroty na výstavách známek by mě asi nevzali. Mám ke známkám úplně jiný přístup a asi bych se i hádal. Jako příklad uvedu, kdy jeden exponát na poslední výstavě v Liberci dostal zlatou medaili za sbírku obálek, kterých jsem stejný den odpoledne dostal zdarma na poště pytel. „To vyhazujeme, to jde do sběru“, řekli mi tam tenkrát.“*¹⁷

Vzpomínky na své první sbírání, prostředí i atmosféru filatelistických burz i aukcí máme jako filatelisté moc rádi. Také si pamatuji své první setkání s kamarády z libereckého klubu, kteří se scházeli ještě v původních neopravených prostorách restaurace Imperiál v Liberci na třídě 1. Máje. Přišel jsem mezi ně a ukázal jim svou první sbírku razítkovaných známek tzv. Druhé republiky, kterou jsem dostal od tatínka. Tenkrát si sbírku prohlédli a jeden z nich prohlásil: *“To hod’ za psem...!”* Tenkrát mi to bylo celkem líto, ale zároveň to ve mně probudilo touhu sbírat lépe a odborně. U tohoto „psího“ výroku se objevil můj pozdější dlouholetý kamarád pan Jiří Ceé, vzal si mě stranou a vysvětlil mi základy sbírání československých poštovních známek. Jeho pomoc se ukázala jako klíčová, nezištná a prostá všech obchodních taktik, kterými se tehdy vyznačovali jiní. Stali se z nás dobří přátelé. Navštěvoval jsem ho u něj doma v Liberci v rohovém domě v Durychově ulici v Liberci, kde bylo dole kadeřnictví. U dobrého černého čaje jeho ženy paní Věry mi předával své dlouholeté filatelistické zkušenosti. Dodnes mám smutný pocit, když jsem zazvonil u jeho dveří se svým prvním autorským článkem

¹⁷ Rozhovor s Ing. Milanem Stodolou vedl Martin Ondráček 10. srpna 2022 v Liberci

v časopise Merkur-Revue v roce 2017 o unikátním nálezu Koukalova falza přetisku Pražský znak I, který jsem mu chtěl ukázat. Otevřela paní Věra a řekla mi, že před několika dny zemřel. Rány zahojil čas a zůstaly jen krásné vzpomínky na naši vzájemnou spolupráci. S odstupem času vím, že jsem ho měl tehdy více poslouchat. Například mi říkal, že nemám sbírat známky naší „první“ republiky v perfektní kvalitě lepu bez nálepky či stopy. Je to jednak drahé a jednak to přitahuje nepoctivé sběratele, kteří rádi lep se stopou po nálepce opraví a vydávají ho za bezvadný. „*To nikdy nedáte dohromady, pane kolego!*“, říkával tehdy. Jenže já jsem měl svou hlavu a nedbal jeho rady a začal budovat svou sbírku v perfektní kvalitě. Až později jsem mu musel v duchu dát za pravdu, když se jeho slova se naplnila.

Ovšem to své původní „psí“ album je dnes na mé znalecké policičce na čestném místě a někdy se do něj s nostalgickými pocity rád podívám, podobně jako pamětník Milan Stodola z Liberce: „*To svoje první album mám dodnes netknuté. Občas ho otevřu a zase v duchu stoupám po tom točitém schodišti u Nováků v Praze, nasávám do plic tu zvláštní vůni filatelie, kterou poznám i se zavázanýma očima. V kapse mám pinzetu, pár korun od babičky a pak Kalfiřt zaječí: „ Tak co neseš, juniore?!“ Pan Zajíček mě posadí na kulečnickový stůl přikrytý prostěradlem a už si prohlížím první knížku. „Tehle rok 1859, ten ještě nemám“, říkám si pro sebe...¹⁸*

Často však kromě běžných sběratelů formují směry začátečnického sbírání i členové vlastní rodiny. To je případ i dalšího narátora pana Josefa Chudoby z Liberce. Jeho dědeček totiž v Nové Pace v roce 1936 zakládal filatelistický klub. První mládežnická sbírka známek Josefa Chudoby pocházela z období Protektorátu Čechy a Morava za finanční podpory jeho rodičů. Zajímavostí je, že ani jeden z nich však poštovní známky neshbíral. To jim ale nebránilo svého syna udržet u zajímavého koníčku, kterému se tehdy jako začátečník věnoval. Chodili s ním do prodejny Pofis v Liberci a společně vybírali pěkné známky za nominální hodnoty, což byla tehdy celkem běžná praxe. Prodejna Pofis se v Liberci nacházela poblíž hlavní pošty na Benešově náměstí. Tehdy tam nebylo možné zakoupit tzv. „vázané“ hodnoty, ale zato bylo možné tam pořídit větší bloky běžných známek za nominální hodnoty.¹⁹

¹⁸ Rozhovor s Ing. Milanem Stodolou vedl Martin Ondráček 10. srpna 2022 v Liberci

¹⁹ Rozhovor s Ing. Josefem Chudobou vedl Martin Ondráček 11. ledna 2023 v Liberci.

2.5. Definice pravé filatelie

Co je pro sběratele tou pravou filatelií? Nákup drahé investiční známky či například rekonstrukce tiskové desky u emise Hradčany? To je otázka, na kterou se nelehko odpovídá. Do sběratelského světa vstupují jednak investoři a jednak samotní sběratelé, každý s jiným záměrem, což je celkem pochopitelné. Zatímco pro investora je nákup drahé filatelistické položky pouze malou investiční epizodou, jelikož v drtivé většině případů chce mít své investiční riziko rozloženo mezi jiné komodity (mince, bankovky, akcie, dluhopisy, fondy), pro sběratele se takový nákup stává mnohdy velmi obtížný, ne-li nereálný. Emise Hradčany byla v základních hodnotách tištěna na archy o 100 známkových polích v počtu 10 x 10 známek se spodním okrajem opatřeným počítadly vždy pro celou svislou řadu tak, aby tato šla snadno počítat při oddělování, ať už u prvních emisí nůžkami samotnými poštovními úředníky, tak později za pomoci perforace z perforačních strojů. Lze konstatovat, že díky použití stereotypového druhu množení jednotlivých štočků (otisk štočku do vlhké lepenky pod velkým tlakem a vyplněním tzv. literiny (směs olova, cínu, antimonu a dalších sloučenin)) v počtu 100 ks je tak každý štoček originál a některá známková pole po otištění nesou markanty, podle kterých se zpětně dá po oddělení jednotlivých známek zpět určit jejich známková poloha. Každá známka se pak umístí na čistý papír v odpovídající poloze. Z celkového množství nasbíraných kusů je sestaven zpět celý arch. Tato filatelistická disciplína vyžaduje mnoho času a je náročná na studium odpovídající literatury. Převážně je rekonstrukce desky tvořena z poštovně použitých známek emise Hradčany, což jí zpřístupňuje velkému množství zájemců, kdy pořízení jednotlivých známek není finančně nákladné.

V mnoha případech se filatelisté vydají oběma cestami, tedy jak nákupem, tak rekonstrukcí, jak to dokládá sběratel z Příbrami pan Marek Vrba: *“Já bych řekl obojí. Sbírkou známek by měla obsahovat jak investiční věci (což mě osobně baví), tak i takové běžné položky, jako jsou přepážkové listy, celé archy, kde hledáte různé vady.”*²⁰ Rekonstrukce desek u emise Hradčany se podle toho pak stává jakýmsi symbolem či opakem drahého nákupu investiční položky. Pod tento obecný symbol lze prakticky schovat cokoliv ze sběratelského záběru filatelista, co mu přináší radost a nestojí tolik finančních prostředků. Do této kategorie se řadím rovněž.

²⁰ Rozhovor s Markem Vrbou vedl Martin Ondráček 13. června 2022

Potvrzuje to i pamětník Richard Burda: *“ Je to pro mě obojí. To se nedá oddělovat. Vždy je to do výše vašeho příjmu – kapesného, výplaty, přebytků, prémie.”* Dle něho to vždy člověk dělá na takové úrovni, na kterou má možnost. Když pak nákup drahé známky člověk přežene, může s tím mít problém a může se pak jednat i o gamblerství. Když si zase vezme rekonstrukci tiskové desky, například u Hradčan 500h, musí mít ta pole, která obsahují spirálové a příčkové typy a to už jsou drahé položky i v razítkované variantě. Pokud však pro nákup drahé položky nemá dostatečné příjmy, stanou se pro něho tyto nedostupné.²¹

Richard Burda zde popisuje velmi důležitý fenomén poslední doby a tím je velká neinformovanost a neznalost některých filatelistů, kteří na aukčních serverech nesmyslně přihazují na položky nesmyslně vysoké ceny, které mnohdy překračují i násobně běžnou cenu na trhu. Zde je nutné podotknout, že tohoto zboží je na trhu dostatek a není potřeba ho tedy přeplácat jako u raritních a unikátních položek. Ze sběratelského hlediska je to samozřejmě jejich věc, protože pokud člověk po položce do sbírky touží, může za ni zaplatit cenu záliby, která je pro něho normální, pro jiného vysoká. Nicméně z obchodního hlediska a z hlediska dalšího možného prodeje předražených položek (což se u investic očekává) z důvodu například finanční tísně je pak takový prodej velmi ztrátový, neboť se již s vysokou pravděpodobností nenajde podobný sběratel, který by byl ochoten již tak vysokou cenu překonat.

Z pohledu pamětníka Dušana Loudy lze obě varianty sbírání propojit a přesto si jít vlastní cestou: *„Já v tuto chvíli beru filatelii z poloviny jako koníček a z poloviny jako investici. Mám svou cestu a tou se snažím řídit a jít. Nesnažím se rekonstruovat tiskové desky, tak do podrobná nejdu, ale soustředím se na konkrétní části ve filatelii a zkompletovat svou sbírku.”*²²

A o to, co je pro sběratele podstatné a důležité, rozhoduje jen on sám. V tomto směru se pak někomu může zdát, že nastavení své vlastní cesty mimo hlavní proud sbírání známek je trochu nepraktické. A právě zvolení správného směru a hlavně záběru, je pro mnohé začínající sběratele obtížné. Příliš mnoho se rozmáchnou, utvoří široký záběr svého sbírání a svou sbírku většinou nikdy nezkompletují, což pro ně může znamenat ve většině případu to, že se od filatelie odvrátí a přestanou sbírat. Nejdůležitější slovní spojení je zde *soustředím se na konkrétní části*, což je dle mého soudu klíčové z toho důvodu, že sběratel systematicky pracuje na doplnění

²¹ Rozhovor s Richardem Burdou vedl Martin Ondráček 1. června 2022

²² Rozhovor s Dušanem Loudou vedl Martin Ondráček 23. července 2022

těch emisí a jednotlivých chybějících kusů tak, aby tvořily logický celek, a nesbírá známky náhodně, jak mu přijdou pod ruku.

V přímém kontrastu se sběratelem Dušanem Loudou je pojetí sbírání poštovních známek a přístupu ke tvoření vlastních sbírek pražského sběratele Jaroslava Traumba, pro kterého to není ani jedna z nabízených variant. „*Já беру филателию главным образом как хобби. Всегда меня интересовало главным образом собирание знаков. Человека всегда удовлетворяет, когда сежешь то, чего нет.*“²³ Jeho odpověď je důkazem, že i prosté sbírání oproštěné od investic a odborností může sběrateli udělat radost a uspokojit jeho touhu po tom, aby zaplnil chybějící políčko na albovém listu.

Podobný přístup jako pan Jaroslav Traumb má i Milan Stodola, kdy pro něho také není podstatný ani jeden ze způsobů. „*Rád vytvářím sbírky, které něco říkají lidem, kteří známky nesbírají tak, aby to bavilo třeba nádražáka z lampárny, nebo tramvajačku, co přišla ze šichty*“, říká Milan.

Příkladem by mohl být i jeho jednorámový exponát s názvem Co mi známky vyprávějí? Jednalo se o dopis německého vojáka v zajetí v Rusku psaný jeho manželce, ve kterém se těší, až ho ze zajetí pustí. Domů se však už nevrátil a krátce před svým propuštěním na Sibiři zemřel. Milan ho dostal od té paní i s příběhem. Nebo další dopis od českého učitele z tábora v Německu. Píše se v něm, jak se dotýčný těší domů na Vánoce. Že tam pojede velmi brzo, že už ho pustí a že v lágru je s nimi i tehdy velmi známky loutkář pan Skupa. Český učitel se však domů rovněž nevrátí. Skončí na popravišti berlínské věznice Plötzensee. Další dopis je z Portugalska z roku 1942. Poslal ho na Slovensko manželce muž, který zde působil jako Canarisův agent (Wilhelm Canaris - velitel vojenské výzvědné služby Abwehr, pozn. autora). Dopis šel přes Lisabon, Berlín, Vídeň, Brno a měl plno cenzurních razítek. Dalšími příklady jsou jednorámové exponáty s nepřijatými návrhy známek či životopisem pana Eduarda Karla, což byl náš přední tvůrce a rytec prvorepublikových známek. Rekonstrukce tiskových desek u emise Hradčany (jak bylo uvedeno v otázce) sice Milan sestavuje také, ale ne tak moc a tak dobře, protože se nejedná o jeho hlavní náplň.²⁴

To, jak náročnou disciplínou je rekonstrukce tiskových desek, přibližuje Josef Chudoba. Rekonstrukce tiskových desek je podle něho vlastně mravenčí práce, kdy za pomoci příruček a popisu jednotlivých vad na každém známkovém poli musí

²³ Rozhovor s Jaroslavem Traumbem vedl Martin Ondráček 11. srpna 2022

²⁴ Rozhovor s Ing. Milanem Stodolou vedl Martin Ondráček 10. srpna 2022 v Liberci

sběratel prohlédnout velké, ale opravdu velké množství v drtivé většině razítkovaných známek jednoho typu a na každé najít charakteristické znaky a zařadit je na příslušné místo. Nákup takovýchto položek nepředstavuje vysoké zatížení pro rodinný rozpočet, na rozdíl od investičních položek v řádu tisíců. Již nalezené a probádané oblasti tak může doplnit o svůj vlastní autorský výzkum. Nedostatek finančních prostředků pro nákup drahé investiční položky tak může být nahrazen pílí a houževnatostí, která vede ke zdokonalení jeho znalostí. A právě znalosti jsou jednou z nejdůležitějších věcí právě při nákupu i drahých položek. Umožňuje to sběrateli pořídit například na burze drahou věc, kterou jiní neznají, za zlomek ceny.²⁵

2.6. Sbíráání poštovních známek a jeho význam pohledem pamětníků

Na otázku, co pro vás znamená filatelie a sbírání poštovních známek, lze od sběratelů získat celou řadu velmi rozdílných odpovědí. V drtivé většině se u nich jedná o radost z toho, když se jim podaří nákupem doplnit chybějící položky. Mnozí sbírání známek povýšili na zálibu, tak jako například Marek Vrba z Příbrami – „*Pro mě je to koníček, životní styl i svým způsobem náplň života, ze které mám radost.*“²⁶ Obě oblasti se dají i kombinovat, čili spojit oblast koníčku i investice. Tomu se sběratelé učí již od útlého věku, vede je to k odpovědnosti, systematičnosti a disciplíně. Začíná to výměnou známek mezi kamarády ve škole. Z těch vybuduje sbírku a tu se ziskem prodá. Za utržené peníze koupí známku dražší, zase jí prodá, tentokrát s vyšším ziskem. Z něho nakoupí ještě dražší známku (třeba již s atestem) a zisk je ještě vyšší. Takto se tomuto umění naučí a nabitě zkušenosti z obchodu zúročí ve své aukční firmě, kterou dlouhodobě budoval. Dokládá to sběratel a obchodník Richard Burda z Prahy – „*Sbíráání poštovních známek je pro mě krásný koníček a zároveň investice. Z dnešní ho pohledu už vím, že jako malé dítě jsem si do filatelie odkládal své peníze. Když jsem se poté chtěl stát obchodníkem, rozprodal jsem svou mladickou sbírku za pár set korun. Nebyly to žádné závratné částky, ale jak se říká, co filatelista, to obchodník. Každý filatelista umí počítat a ví, že do filatelie vkládá nějaké prostředky, které se mu mohou vrátit. Dle mého soudu každý takto uvažuje. Čím větší prostředky, tím více o tom uvažuje.*“²⁷

²⁵ Rozhovor s Ing. Josefem Chudobou vedl Martin Ondráček 11. ledna 2023 v Liberci.

²⁶ Rozhovor s Markem Vrbou vedl Martin Ondráček 13. června 2022

²⁷ Rozhovor s Richardem Burdou vedl Martin Ondráček 1. června 2022

Zde se však mohou obchodníci dostat do situace, kdy dají přednost výdělečné činnosti týkající se obchodu se známkami, před tvorbou vlastní sbírky. Stává se pak, že by si vytouženou položku, kterou jim zákazník nabídne do aukce, rádi nechali do své sbírky, což jim ale situace kolem vysokých konečných cen nedovoluje. Známká pak putuje do sbírky někoho jiného. Rovněž enormní zájem ze strany sběratelů o aukční položky, jejich velké množství i mnoho času spojeného s přípravou aukce pak nedovoluje obchodníkům budovat své vlastní sbírky, jak to dokládá i pražský obchodník z Karlína pan Jaroslav Traumb: *„Až do současné chvíle mě sbírání známek nepřestalo bavit. Teď se mimo jiné věnuji obchodu s poštovními známkami a na svou soukromou sbírku mi již nezbyvá mnoho času.“*²⁸

Smišený pohled na otázku, co pro něho znamená filatelie, poskytl Milan Stodola z Liberce. Většina sběratelů se podle něho na tuto cestu dostane buď přes otce, dědečka či příbuzného. Dříve se jednalo i o kluby filatelistů, kterých je dnes už málo. Jejich členové mnohdy bývali i děti sběratelů. V té době děti sbíraly kde co – zápalkové nálepky, obaly od žvýkaček, fotografie oblíbených herců a spousty dalších věcí. Je však jasné, že s dobou se vkus mění. Je hodně sběratelů, které zaujme dopis z ciziny a na něm je atraktivní známka, třeba s motýlem. Nebo najdou na půdě staré noviny s vylepenou novinovou známkou (tak se dříve hradilo doručování novin, pozn. autora) a začnou se o to zajímat. Někteří přijdou na výstavu, což je pro ně impuls, aby se začali zajímat o sbírání známek. Sbíráni poštovních známek je i koníčkem, který vás naučí zeměpisu, dějepisu, počítání. Milan samotné sběratele dělí na několik skupin. První jsou investoři, kteří ve známkách vidí příležitost, jak uchovat své finance (stejně tak by si mohli koupit i zlatou cihlu nebo pytel pšenice). Známký mnohdy ani nevidí a jsou členy prestižních klubů. Proč ne, když je to baví a mají na to, nikdo jim v tom nebrání. Sám se v obleku cítí jako ve svěrací kazajce, nebylo by to pro něj, protože není rautový typ. Druhý typ sběratele je člověk, který si může dovolit koupit si pro většinu lidí nedostupné známky. Sbírá systematicky a je to opravdu odborník. Třetím typem jsou tzv. „zapálení šílenci“, kteří jsou schopni si kvůli filatelii zničit zdraví, oči atp. Známkami má takový sběratel zavalen svůj skromný příbytek a počítá, jestli to ten regál případně podlaha ještě udrží. Nadšení jsou v momentě, když si domů přivezou další dvoukolák své oblíbené emise. Taková radost se nedá k ničemu přirovnat. Zároveň je to i příležitostí objevit něco nového,

²⁸ Rozhovor s Jaroslavem Traumbem vedl Martin Ondráček 11. srpna 2022

bádat. Příkladem může být jeho knížka o Eduardu Karlovi, autoru a rytcí našich československých známek z období první republiky. Osm let jezdil po místech jeho života. Byl dotěrný, když ho vyhodili dveřmi, vlezl zpět oknem. Nedal si pokoj, dokud to, co hledal, nenašel. V poštovním muzeu to muselo být, protože dcera Eduarda Karla po smrti dle úředního zápisu vše předala muzeu. Také procházel archivy, matriky, učil se švabach – prostě filatelie může být i bezva dobrodružství. Také z toho plyne, že sbírání známek pro něj znamená spousta bezva kamarádů, to by nevyměnil za nic na světě.²⁹

To potvrzuje i Josef Chudoba. Filatelie pro něj znamená především odpočinek ve formě setkávání s přáteli na burzách a v klubu filatelistů. Jako relax mu posloužila filatelie i v dobách covidových, kdy nemusel doma koukat do „čtyř stěn“, ale věnovat se výzkumné činnosti v oblasti filatelie, na kterou měl díky nemožnosti volného pohybu více času.³⁰

2.7. Filatelie jako únik z reality všedních dnů

V dnešní době lze vnímat filatelii především jako koníček, kterému se začíná věnovat stále více sběratelů, každý podle svých finančních možností. Jistě, i v dobách minulých se dalo do známek zajisté dobře investovat. Dle mého soudu však filatelie tvořila pro některé sběratele jakýsi mikrosvět, ve kterém mohli být svobodní. Zejména to můžeme pozorovat v období 70. a 80. let v Československu. V tomto čase byla téměř většina narátorů již ve věku, kdy si uvědomovali, že svět kolem nich není takový, jaký by si přáli. Mnozí z nich *vnímali filatelii jako únik z šedé reality tehdejších dnů*. Vyprávěl mi o tom můj dědeček z maminy strany, který se rovněž věnoval sbírání poštovních známek naší druhé poválečné republiky. Byl členem klubu v tehdejší rumburské továrně na látku Bytex. Filatelie pro něho byla odpočinkem i investicí zároveň, ale jen při rovnání poštovních známek do svého alba mohl být skutečně svobodný. Zapomínal na těžkosti doby, která lidem určovala, co smějí a co nesmějí. Vnitřní svoboda také spočívala v tom, že se člověk mohl v duchu přenést do doby, která byla po stránce filatelistické ještě v pořádku. Mnoho sběratelů totiž po druhé světové válce sbíralo známky z období naší první republiky, tedy z let 1918 – 1939, které bylo filatelisticky tzv. „uzavřené“. Ani tehdejší strana a vláda nemohla změnit to, co kdysi navrhlo Ředitelství pošt a telegrafů, pošta vydala

²⁹ Rozhovor s Ing. Milanem Stodolou vedl Martin Ondráček 10. srpna 2022 v Liberci

³⁰ Rozhovor s Ing. Josefem Chudobou vedl Martin Ondráček 11. ledna 2023 v Liberci.

a tehdejší redaktoři filatelistických časopisů zapsali do katalogů.

Podobný pohled na každodenní únik z šedé reality prostřednictvím filatelie poskytl i sběratel Marek Vrba z Příbrami: *„Já jsem filatelii jako únik z šedé reality všedních dnů vnímal určitě. Byl to pro mě relax a klid. A taky radost, když se mi podařil nějaký nález.“*³¹ V jeho případě lze poukázat i na okolnost, že si lidé mohli společně vyměňovat své poznatky k některým emisím a doma pak v tom ohromném množství nasbíraných známek (u některých sběratelů skutečně „tuny“) zkoumat, jestli onu raritu náhodou nemají. Musím přiznat z vlastní zkušenosti, že pocitu štěstí a radosti z nálezů raritního kousku v hromadě filatelistického „šrotu“ se nic nevyrovná.

Narátor Richard Burda uvádí, že vnímal filatelii jako únik z reality tehdejších dnů nejenom tehdy, to ale i dnes. *„Každý má spoustu starostí a je rád, že může zasednout k něčemu, co ho odvede od všedních starostí. Se sbíráním známek v dobách minulých si člověk může v mysli propojit různé vzpomínky na věci či události, které už dnes nejsou pravda. Příkladem může být jeho vzpomínka na návštěvy filatelistických burz v budově soudu. Byly to většinou neděle a téměř pokaždé přišel domu s nějakým tím úlovkem. Tehdy rozhlasová stanice Vltava vysílala seriál F. L. Věk. „To jsem si k tomu pouštěl a zakládal své známky. Pro mě to byl pocit nesmírného štěstí.“ V 70. letech byl ještě dítě a na politickou situaci moc nemyslel. Samozřejmě, když byl člověk dospělý a měl ty potíže, tak to pro něho to tím únikem být muselo.“* Dalo by se říci, že se mu vybavuje pocit, jak se člověk v té době věnoval koníčku, který ho bavil. Tento pocit lze velmi snadno najít i u dalších sběratelů.³²

Někteří narátoři byli v dobách normalizace ještě dětmi. Politickou situaci, která by jim tehdy znesnadňovala život, si ani vzhledem ke svému věku uvědomovat nemohli. Spíše se věnovali známčkám jako takovým. Dušan Louda z Turnova uvádí: *„V té době jsem byl dítě, takže jsem filatelii jako únik z tehdejší reality všedních dnů vůbec nevnímal, ani to nebylo možné.“*³³ Jaroslav Traumb byl tehdy také ještě dítě, ale už díky otci získával cenné zkušenosti se sbíráním známek a do jisté míry lze říci, že ho spojení s otcem formovalo k většímu zájmu o filatelii, což s sebou přineslo i fakt, že se ze sbírání stal koníček i zábava zároveň. *„Počátkem sedmdesátých let mi*

³¹ Rozhovor s Markem Vrbou vedl Martin Ondráček 13. června 2022

³² Rozhovor s Richardem Burdou vedl Martin Ondráček 1. června 2022

³³ Rozhovor s Dušanem Loudou vedl Martin Ondráček 23. července 2022

bylo 6 let. Jsem ročník 1965 a v té době jsem byl velmi malý, jako únik z šedé reality jsem tedy filatelii ani vnímat nemohl. Ke sbírání známek mě dostal tatínek. Bral mě s sebou na burzy, kde jsem se začal do hloubky zajímat o vše, co souviselo s filatelií. Začalo mě to tehdy velmi bavit.³⁴

To Josef Chudoba začal sbírat své první známky až od roku 1993. Dobu normalizace 70. a 80. let tak znal jen z vyprávění rodičů a prarodičů. Sbíráni známek nevnímal jako únik z reality všedních dnů, ale spíše jako možnost se vypravit mezi ostatní filatelisty, získávat od nich zkušenosti a moci tak dělat něco, co mu dávalo smysl a bavilo ho to.³⁵

Vybavuji si, že mě jako malé dítě a pak v letech dospívání vlastně vůbec nezajímalo, co se kolem mě děje. Jestli je u moci Gottwald, Husák, nebo po Sametové revoluci Havel. Vzpomínám si, že hlavním hnacím motorem poznání bylo, když si člověk mohl osahávat věci sám, sám si poznat ten pravý přetisk na známce, sám si uložit zakoupenou či obdrženou známku do alba. Nebylo důležité, zda je na známce Praha, Brno nebo Adolf Hitler. Hlavně aby šly nominální hodnoty každé série po sobě. Náměty známek byly často na přeskáčku podle toho, kde bylo v albu místo. O katalogu na dané období nemohla být ani řeč. Že existují na známky katalogy, příručky, zoubkoměry a hawidky mi až dlouho v dospělosti ukázali dva pánové, kteří už bohužel oba nejsou mezi námi – Zdeněk Štafl z Jablonce a Jiří Ceé z Liberce.

Ono vlastně ani nezáleží na tom, ve které době člověk prostřednictvím filatelie uniká z každodennosti všedních dnů. I v dnešní době se dá říci, že mnozí z nás unikají před šedou realitou dnešních dnů. Než se dívat na dokola se opakující zprávy o válce na Ukrajině, zdražujících se energiích a politických tahanicích v naší vládě, je lepší zasednout k nějaké pěkné známce, prozkoumat jí a napsat o ní článek do odborného časopisu. To mi dává smysl a pocit vnitřní svobody. Ostatním filatelistům to pomůže a člověk může být vnitřně sám se sebou spokojený, že pomohl dobré věci.

³⁴ Rozhovor s Jaroslavem Traumbem vedl Martin Ondráček 11. srpna 2022

³⁵ Rozhovor s Ing. Josefem Chudobou vedl Martin Ondráček 11. ledna 2023 v Liberci.

2.8. Burzy, aukce a výstavy známek jako možnost setkávání lidí

Burzy, aukce a výstavy známek lze označit souhrnným termínem *společenský život filatelistů*. Byla to unikátní možnost setkat se s lidmi, se kterými by se jinak člověk jinak nesetkal. Burzy známek většinou pořádal místně příslušný klub filatelistů zpravidla v prostorách s dostatečným počtem stolů a židlí. Vzpomínám si na to, když jsem navštívil poprvé burzu v Praze v Kulturním domě Barikádníků, kterému se slangově přezdívalo „Barča“. Burzy se konaly každou středu a každou neděli. V pozdějších dobách už zůstal jen jeden termín a to středeční. U vchodu do sálu seděl pokladník za stolem a vybíral vstupné. V roce 2022 to bylo 20 Kč. Prodejců „stolkařů“ bylo na Barče velké množství a člověk si mohl u nich zakoupit lepší položky z oblasti, kterou sbíral. Ceny byly katalogové a v mnoha případech prodejce nabídl nemalou slevu. Podstatnou přidanou hodnotou celé věci bylo to, že se člověk od starých sběratelů dověděl mnoho informací o známkách i okolnostech, za kterých vznikaly. To byly informace, které se většinou do příruček a katalogů nedostaly. Právě osobní setkávání mělo své kouzlo. Sběratel se těšil na příští setkání a na to, co mu stolkař nachystá. V dnešní době je již celkem potíž koupit dražší položku (od 300 Kč výše) přímo tzv. „z ruky“. Každý významnější prodejce má již svůj profil na aukčních serverech, jako například Aurko či Ebay a položky vystaví raději tam, kde dosáhne násobku prodejní ceny. Ti větší využívají aukční platformu LiveBid, která umožňuje vytvořit aukční prostředí vč. rozdělení na jednotlivé kategorie s online přihazováním.

Marek Vrba z Příbrami o tom říká: *“ Na burzách jsem většinou potkával staré sběratele poštovních známek, kteří mi vyprávěli různé příběhy, které se týkaly známek. Mělo to svou kulturu a bylo to hodně osobní. “ Dnes je doba jiná a vše se přesunulo na internet, což je škoda. Osobní kontakt dělal hodně. Díky tomu mohl člověk získat nějakou raritku, známku, kterou mu člověk přinesl na příští setkání.*³⁶

Burza na Barče měla ještě jednu zajímavost a to vlastní aukci známek. Příslušní prodejci připravili na pódiu příslušné položky k aukci s vyvolávacími cenami a člověk po čas konání burzy (zpravidla od 15:30 do 17:00) si mohl losy prohlédnout a pak probíhala vlastní dražba.

Existují však sběratelé, kteří nevyhledávají z určitých důvodů burzy známek ani jiná setkávání. Jde jim spíše o známky jako takové. K tomu potřebují mít osobní

³⁶ Rozhovor s Markem Vrbou vedl Martin Ondráček 13. června 2022

svobodu, kterou jim poskytne jen domácí prostředí. Pravdou je, že zejména mladší sběratelé v dobách, kdy ještě drahé položky bylo možné přímo zakoupit od prodejců, mohli propadnout jisté frustraci z toho, že si vzhledem ke svému věku a finančním možnostem, nemohou vytouženou známku dovolit. Tuhle situaci většinou vyřešil až čas a důkladné studium problematiky daných známek. S přibývajícím časem tak člověk získal vědomosti, které ostatní neměli a mohl se tak dostat k dobrým známkám za zlomek ceny. Po oboustranně dobrém obchodu většinou vládla uvolněná atmosféra a přišla i řada na společenská témata všeho druhu.

Svou vzpomínku na výměnná setkání uvádí pan Richard Burda z Prahy: *“ Já jsem ani tak nevyhledával lidi jako takové, já jsem vyhledával ty známky. Ona filatelie je taková osobní věc. Ne všichni filatelisté jsou pro to sdružování, jsou spíše odděleni v té své pracovně, se svými známkami. Já jsem byl dítě mezi dospělými filatelisty a necítil jsem se tam moc jistě. Člověk musel bojovat a mnohdy jsem slyšel od filatelistů větu: „Kolik máš peněz?“ Až v pozdější době jsem byl rád, že jsem se setkal s některými svými kolegy, ale já už jsem byl tehdy na druhé straně. Byl jsem stolkař, který známky nabízí, ale rád jsem se s těmi lidmi pobavil, například o jejich starostech a ani nemusela být řeč o známkách.”*³⁷

Podobnou zkušenost uvádí i Jaroslav Traumb z Prahy, který vnímal burzu známek jako společenskou událost a který se v pozdějším věku setkával s mnoha různými lidmi z nejrůznějších vrstev společnosti. Všem jim tenkrát šlo tak nějak primárně o společnou věc – poštovní známky.

To umožňovalo se nepovyšovat jeden nad druhého. *„Chodili tam například lékaři, politici aj. Chovali jsme se k sobě jako rovný k rovnému. Později v dospělosti jsem to bral již ze svého pohledu prodávajícího. Tito lidé většinou po mě něco chtěli – měli své chyběnky (seznam chybějících známek dle katalogu Pofis, pozn. autora) a schovával jsem jim dle jejich seznamu poštovní známky, které se mi podařilo od jiných lidí nakoupit či vyměnit.“* Na burzách je prodejní prostřední tvořeno především dlouhodobou osobní znalostí konkrétního člověka, se kterým se obchoduje. Tím se vytváří i silný obchodní vztah, který umožňuje uzavřít oboustranně dobrý obchod. *„Z opačného pohledu kupujícího jsem měl tu výhodu, že jsem byl mladý a na burzy známek jsem chodil často. Starší filatelisté mě znali a většinou věděli, co tak nějak sbírám a tyto známky mi nechávali. U jiných*

³⁷ Rozhovor s Richardem Burdou vedl Martin Ondráček 1. června 2022

*obchodníků jsem tedy téměř nenakupoval, jen u známých.*³⁸

Osobní setkávání může mít i nádech nostalgie a vzpomínání na konkrétní sběratele, kteří tu už s námi nejsou. Na burzách (zejména u Nováků v Praze) byli často přítomní i filatelističtí znalci, kteří poskytovali na místě znalecké rady a za drobný poplatek ověřili i pravost donesených známek.

„Osobní setkání, to byla, je a bude úžasná šance. Nikdy bych nepoznal osobně pana Gilberta (přední prvorepublikový znalec československých známek, pozn. aut.), pan Mrňák (rovněž prvorepublikový znalec, pozn. aut.) mě seznamoval s tím, jak ověřovat pravost známek.“ Osobní setkávání se tehdy dalo propojit i s rodinným životem. Kluby filatelistů tehdy pořádaly zájezdy do větších měst, kde šance na dobrý nákup lepších známek byla značně vyšší než v menších městech či na vesnici. Takový zájezd do hlavního města byl pak událostí nejen pro filatelisty, kteří navštívili několik filatelistických obchodů, ale především pro jejich manželky či partnerky, které šly nakupovat do Kotvy či Labutě. *„Dámy šly na nákupy, pánové na známky.*³⁹

Z výzkumného hlediska je zajímavé, že ač byla otázka na pamětníky formulována – *Vzpomínáte si na tehdejší akce jako burzy, aukce a výstavy známek? Bral jste je jako možnost setkat se s lidmi, se kterými byste se jinak neseťkal?*, drtivá většina pamětníků se ve svých vzpomínkách soustředila téměř vždy na filatelistické burzy, v menší míře na filatelistické aukce a vůbec na výstavy poštovních známek.

Přítom právě na výstavách, kde je možné spatřit velké množství unikátních exponátů, docházelo a dochází k setkávání sběratelů i laiků, kteří se přišli podívat jen ze zvědavosti. Sám jsem byl poprvé na velké evropské výstavě poštovních známek v Praze s názvem Praga 2018. Ta má v Československu velkou tradici a koná se každých deset let, vždy v roce končícím číslicí 8. Její tradice sahá až do tzv. „první republiky“.

V roce 2019 proběhla v Liberci Národní výstava poštovních známek s názvem Liberec 2019. Teprve tady jsem si uvědomil, o jak náročný podnik po stránce organizační, bezpečnostní, technické i finanční se jedná. Výstavu pořádal Klub filatelistů Liberec, jehož jsem členem. Za organizační a finanční stránku byl

³⁸ Rozhovor s Jaroslavem Traumbem vedl Martin Ondráček 11. srpna 2022

³⁹ Rozhovor s Ing. Milanem Stodolou vedl Martin Ondráček 10. srpna 2022 v Liberci

odpovědný Ing. Josef Chudoba (předseda klubu) a za technickou stránku, která představovala postavení velkého množství rámu, v kterých byly exponáty vystaveny, jsme byli odpovědni my ostatní. To s sebou neslo celkem velkou námahu, neboť hliníkových rámu, skel a desek pro exponáty byl plný kamion.

Do klubu chodím sice jen několikrát ročně, ač se chlapci scházejí každou neděli, ale v průběhu pomoci na výstavě jsem se právě setkal s těmi, které znám jen okrajově. Během 4 dnů, kdy se výstava připravovala, bylo dostatek prostoru se dobře poznat.

V Liberci bývaly každý měsíc filatelistické burzy v restauraci Česká Beseda, jak přibližuje Josef Chudoba. Jednalo se o velká filatelistická setkání se 70 až 80 stolky. Sběratelé měli tehdy velký zájem o nákup lepších položek. Prodejci to tehdy měli jednodušší v tom, že neexistoval internet a oni tak vlastně měli jedinečnou a svým způsobem exkluzivní příležitost známky nabízet a prodávat. Ostatně na internet se podle něho v dnešní době přesouvá většina filatelistického dění. Na tom nevidí nic špatného, je však toho názoru, že není možné vytvořit kvalitní filatelistickou sbírku, aniž by měl člověk kontakty s dalšími lidmi. To mu umožňuje získat pro tvorbu důležité informace pro tvorbu exponátu či sbírky.⁴⁰

2.9. Filatelie jako ekonomická zátěž pro tehdejší rodinný rozpočet

Pro mladší sběratele ve věku školáků byla ekonomická otázka pořízení poštovních známek zcela nepodstatná. Sbírali v začátcích levné položky, většinou razítkované, které nebyly drahé a tudíž nepředstavovaly téměř žádnou ekonomickou zátěž pro rodinný rozpočet jejich rodičů. V mnoha případech, pokud k filatelii vedli svého potomka rodiče, mu pořídili větší či menší album (v budoucnu i více kusů) a známky vybrané země, které se na západ od našich hranic nazývaly ve filatelistickém žargonu „Kiloware“, což v překladu znamenalo zboží na kila, tj. známky, kterých bylo velké množství různých druhů, a neměly téměř žádnou cenu. Na nich se mladý filatelista naučil srovnávat podle známkových zemí, hodnot, přetisků atd.

„Já jsem začínal s dětskou filatelií tehdy za pár korun. Prodávali to v každém stánku a bylo toho spousta. Znamky jsem si tehdy začal rovnat podle států.“⁴¹

⁴⁰ Rozhovor s Ing. Josefem Chudobou vedl Martin Ondráček 11. ledna 2023 v Liberci.

⁴¹ Rozhovor s Dušanem Loudou vedl Martin Ondráček 23. července 2022

V pozdějších dobách většinou nastala situace, kdy z celkového počtu konkrétní série ve sbírce chyběly některé hodnoty a tak se musely vzhledem ke svému nízkému nákladu zakoupit u obchodníků samostatně. Na takový nákup většinou stačilo kapesné, na vyšší hodnotu pak několikaměsíční. *„Když jsem byl malý, dostal jsem od maminky 10 korun a šel jsem si koupit 2 malé obálčky známek, které jsem si potom třídil – sportovce, zvířátka. Dnes, když chcete na aukci koupit nějakou lepší známku, je to v řádu tisíců i desetitísíců a někdy i miliónů korun.“*⁴²

V počátcích nákup známek nepředstavoval žádné větší komplikace, v dětském věku vlastně vůbec žádné. Za pár korun se tedy dala vytvořit pěkná sbírka či filatelistický exponát, na kterém se daly rozpracovat některé detaily – jako příklad lze uvést rekonstrukce tiskových desek u emise Hradčany. U některých sběratelů v dospělém věku už pak vlivem rodinných událostí (založení rodiny, stavba domu apod.) se prostor pro nákup lepších položek značně omezil a mohl tak představovat citelný zásah do rodinného rozpočtu. *„V té době, když jsem byl školák, jsem své kapesné hravě utratil za známky. Pak, když jsem zakládal rodinu, jsem si to rozhodně dovolit nemohl.“*⁴³

Jisté výsadní postavení v tehdejší filatelistickém prostoru měli filatelisté, kteří se známkami obchodovali. Tyto obchody se odehrávaly většinou na filatelistických burzách, jak bylo popsáno v minulé kapitole. Jednak měli vzhledem k podstatě věci daleko lepší přístup k zajímavým položkám a jednak samozřejmě neměli potíže s investováním větší částky do drahé známky. I přesto se na některé exempláře čekalo dlouhé roky, někdy i desítky let, než se na trhu objeví. U nejvzácnějších položek musel sběratel posečkat, až majitel zemře a rodina uvolní položku do aukce či do prodeje. Někdy k tomu nedošlo za celé roky nikdy.

*„Koncem 80. let už jsem se známkami obchodoval a měl jsem jich tedy celkem velké množství. Nákup známek tedy pro mě nepředstavoval větší potíže. Pokud jsem tehdy nějakou známku chtěl, tak jsem si na ní musel vydělat. Samozřejmě, byly známky, které byly pro mě cenově nedostupné, ale to mě ani tak netrápilo. Věděl jsem tehdy, že až budu starší, že si je koupím.“*⁴⁴

Pořízení dražších poštovních známek (v řádu tisíců korun) může pro některé filatelisty být nepřekonatelně těžké, až nereálné. Pro jiné se jedná o celkem normální

⁴² Rozhovor s Markem Vrbou vedl Martin Ondráček 13. června 2022

⁴³ Rozhovor s Richardem Burdou vedl Martin Ondráček 1. června 2022

⁴⁴ Rozhovor s Jaroslavem Traumbem vedl Martin Ondráček 11. srpna 2022

a běžnou investici. Je to otázka pohledu a nastavení úrovně, za kterou už sběratel není ochoten s nákupem zajít. Nákup pak ovlivňují také rodinné priority, které mají v daný okamžik přednost. V tomto případě se tedy nedá říci, že by nákup známek představoval závažný zásah do rodinného rozpočtu, prostě se dala přednost zajištění bydlení a nákupy známek se odložily. V pozdějším věku, kdy se sběratel už postavil na vlastní nohy, měl vše v rodině vyřešené a jeho finanční situace se zlepšila, mohl se zpět k filatelii vrátit. Jen je potřeba být v této situaci odpovědný a investovat do známek jen tolik, na kolik stačí rodinný rozpočet. *„Že by pro mne představovalo pořízení poštovních známek nějakou zátěž, si nevybavuji. Pokud jsem na některou položku finančně nestačil, řekl jsem si, že se nedá nic dělat. Rodinný rozpočet byl tehdy zaměřen na dokončení rodinného domu, po tento čas byly známky na druhé koleji. Rozšoupnout jsem se mohl, až když jsem začal překládat předpisy a ani to nenarušovalo rodinný rozpočet. Vždycky jsem se snažil investovat s rozumem, což si myslím, že dělá většina odpovědných lidí.*⁴⁵

Svou první větší mládežnickou investici do známek přibližuje i Josef Chudoba. Jednalo se o nákup první emise Protektorátu Čechy a Morava. Ta je z celého období, nepočítáme-li Heydrichův aršík a Terezínskou balíkovou připouštěcí známku, jednou z nejdražších položek. Pořizovací cena byla tehdy 650 Kč a představovala velkou zátěž pro jeho kapesné. Na její nákup si musel půjčit od rodičů, kterým pak půjčku postupně splácel. S odstupem času dnes vidí, že se tehdy jednalo o velmi dobrý nákup. Většina známek byla totiž rohových s okraji a moletovacími body, nutných pro rozlišení jednotlivých nákladů. V roce 1993 byla cena 650 Kč celkem vysoká. Dnes se dá tato série zakoupit za cca 1000 až 1200 Kč, což rozhodně vzhledem k porovnání platů tehdy a nyní, není až takový problém.⁴⁶

Za svou dlouholetou praxi ve sbírání známek či investování do nich jsem se také setkal s případy, které byly po ekonomické stránce zátěže rodinného rozpočtu spíše opačného směru. V mnoha rodinách funguje tzv. společné hospodaření, kdy muž a žena přispívají na společný život dohromady stejným dílem. V jiném případě, kdy tzv. „kasu“ drží žena (sbírání známek je v drtivé většině výsadou mužů) může docházet k situacím, kdy většina společných peněz je využita na projekty, které, obrazně řečeno, nejsou v souladu s mužovými představami. Tajným nákupem

⁴⁵ Rozhovor s Ing. Milanem Stodolou vedl Martin Ondráček 10. srpna 2022 v Liberci

⁴⁶ Rozhovor s Ing. Josefem Chudobou vedl Martin Ondráček 11. ledna 2023 v Liberci.

poštovních známek či jiných cenin bez vědomí protějšku tak dochází k odklonění společného jmění ve prospěch druhé strany, která se chová odpovědněji, než strana první.

2.10. Sběrání poštovních známek před rokem 1989 a nyní

Jak lze tedy vnímat z filatelistického hlediska sbírání známek před rokem 1989 a nyní? Bylo to lehčí, či těžší? To záleží na mnoha úhlech pohledu. Pravdou zůstává, že před rokem 1989, tedy v dobách centrální řízené ekonomiky státu, se daly tehdy již neplatné známky pořídit přímo v prodejnách, zpravidla pod značkou POFIS. Dalším zdrojem mohla být již výše zmiňovaná výměnná setkání (vlastně burzy). Fungovaly na principu obrovské nabídky prodejců, ale i na osobní znalosti s kupujícími. Pak se z ekonomického hlediska dala oboustranně vyjednat výhodná cena. Opět se zde projevuje důležitost studia a znalostí o tom, na co si člověk u té které emise má dát pozor a pokud je teoreticky připraven, dává mu to oproti prodejci určitou výhodu a může tak do sbírky sehnat celkem levně zajímavé položky. Elektronický prodej přes různé aukční platformy tehdy neexistoval jako dnes, veškerá obchodní aktivita se prováděla přímo, v interakci jednotlivých osob. Další výhodou bylo, že zájemců o jednu konkrétní položku nebylo zase až tolik, kolik ve virtuálním prostoru. Nabídka byla obrovská a v mnoha případech prodejci nabízeli stejné známky a sběratel si tak mohl vybírat, kde si známky koupí. V dnešní uspěchané době je situace přesně opačná. Zájemců o koupi lepších, dražších a málo se vyskytujících položek, ať už prostřednictvím aukčních serverů, či tak zvaně „z ruky“ je mnoho a lepších položek ve virtuálním prostoru málo. To samozřejmě z ekonomického hlediska roztáčí cenovou spirálu a konečné ceny se tak stávají pro mnohé sběratele neakceptovatelné. Je to krásně vidět na příkladu zkusmých tisků Revolučních přetisků 1918. Před pěti, šesti lety, když se podíváme na archiv aukčního domu Burda, se tyto zkusmé tisky prodávaly za 1000 Kč/kus a jen tak tak, že se prodaly. V současnosti se ceny šplhají ke 25.000 Kč za kus a nikomu to nepřijde divné.

„Vše byla otázka peněz. Dříve se vše točilo většinou po burzách, taky to stálo peníze, ale materiálu bylo na burzách hodně. Zkrátka člověk přišel na burzu a na těch stolcích si vybral, co chtěl a cenu si mohl nějakým způsobem vykomunikovat. Když měl štěstí, mohl nakoupit za dobrou cenu i levně. Dnes je vše na internetu, kde

*prodej probíhá formou dražby. Lidí (zájemců) je tam hodně, lidé se přehazují a ceny jsou vysoké – drahé, v tom je to dnes oproti době minulé horší. Tenkrát bylo lepší položku mnohem lehčí sehnat, než dnes.*⁴⁷

Před rokem 1989 byla linie sbírání určena vlastně centrálně v tom směru, že tehdejší vládnoucí politická elita sběratelům určovala, které známky a v jakých cenových relacích budou sbírat. Každá tehdy vydaná emise byla s příslušnou cenou (zpravidla nominální) uvedena v katalogu. Vlivem určitých deskových vad, počtu nákladu i vlastním zájmem sběratelů se některé emise či bloky, obchodovaly tehdy výrazně výše, než byla jejich, tehdy platná nominální hodnota.

Vzhledem k samotné podstatě socialismu a komunismu mělo jít na burzách jen o to, aby si sběratelé mohli vyměňovat známky kus za kus. Brzy však bylo jasné, že tento způsob není vhodný a v podstatě ani možný. Začal ho vytlačovat klasický obchod za peníze, ač se pořád vše tvářilo tak, že se známky vyměňují. Co se týká dnešní doby, či doby brzy po Sametové revoluci, jde vlastně vydávání známek u dnes již České pošty stále stejným směrem. Známeček za nominální cenu, které dnes běžní občané vylepují na obálky či balíky, je čím dál více a v čím dál větším nákladu. Vznikají různé aršíky, sešítky, nalepovací známky s vysokou nominální hodnotou, které prakticky v běžném provozu nelze použít, protože by zásilka byla zbytečně přeplacená. Vzhledem k nákladu a obvyklosti těchto, byť mnohdy velmi graficky vydařených známek, lze s vysokou pravděpodobností odhadnout, že nebudou mít velkou sběratelskou cenu ani za 100 let. Stejně tak je tomu i dnes u běžných výplatních hodnot z roku 1918 u emise Hradčany, které byly tištěny v miliónových nákladech a přesto, že jsou přes 100 let staré, nemají téměř žádnou hodnotu. Tuto skutečnost si zejména při oceňování sbírek a větších filatelistických celků jen málo obvyklých lidí uvědomuje.

Vzpomínám si, jak jsem byl jednou požádán o ocenění sbírky známek tzv. „druhé republiky“ do roku 1953. Byly v ní různé větší celky, bloky známek i archy haléřových známek. Celý komplet musel mít na tehdejší dobu velmi vysokou cenu, v řádu několika desítek tisíc korun. Majitel mi vyprávěl, jak jeho otec měl kdesi na Vysočině textilní továrnu a v roce 1953 na jaře, když se diskutovalo ve společnosti o tom, že bude v Československu provedena měnová reforma, nakoupil na poštovních úřadech tyto známky v domnění, že je později smění zpět za peníze. No

⁴⁷ Rozhovor s Markem Vrbou vedl Martin Ondráček 13. června 2022

nestalo se tak a díky měnové reformě byly jeho známky již v průběhu května 1953 neplatné. Co z toho plyne? Jediné. Kdyby tehdy za vynaložené peníze koupil u obchodníka s filatelií například novinovou známku Merkur s přetiskem Pošta československá 1919, mohl jí tehdy i po měnové reformě velmi výhodně prodat. Raritních známek z naší první republiky se totiž měnová reforma téměř nedotkla a i v šedesátých a sedmdesátých letech se prodávaly za velmi vysoké ceny. Sběratel Richard Burda z Prahy k tomu uvádí: *“V každém případě to bylo před rokem 1989 těžší. Paměť tu byla vymazána, vše se jevílo tak, že se vyměňuje a přitom se otevřeně prodávalo. Veřejně se o tom lhalo, což jsem vnímal jako dítě, když jsem byl poprvé na výstavě v roce 1978, tolik peněz jsem nikdy předtím neviděl, co tam na té výstavě a burze. Byl tu určitě rozpor mezi oficiálním pohledem a skutečností. Tehdy před rokem 1989 byly možnosti určitě těžší. Daleko více se lidé zaměřovali na nové věci, které vyšly. Za to se platily nesmyslné peníze a teď to vidím, jak levně se to prodává. Je to vidět například na aršíku známek 5Kčs ze světové výstavy poštovních známek Praga 1962, které se kvůli národním vlajkám ve vodorovné poloze přezdívalo „Velké prádlo“. Za něj se platilo 1500 Kč a tenkrát byla výplata 2000 Kč. Dnes jsme rádi, když jej za 800 Kč prodáme. My jsme jen byli hloupí a hleděli jsme na to, co nám stát vlastně tiskl a předhazoval a to jsme kupovali. Kdybych tenkrát místo noviněk kupoval jen první republiku, tak jsem mohl i zbohatnout.”*⁴⁸

Pravdou ovšem zůstává, že v dřívějších dobách před Sametovou revolucí byla filatelie masovým koníčkem, kdy v klubech filatelie byli nejen samotní filatelisté, ale celé jejich rodiny. Důvod byl prostý – každý člen měl nárok na odběr noviněk, které vydávala pošta. Šlo hlavně o tzv. „vázané hodnoty“, tedy vždy jednu známku (zpravidla nejvyšší hodnoty z celé série), která byla dostupná jen členům klubu. Z tohoto důvodu, pokud chtěl mít sběratel na výměnu více kusů známek vázaných hodnot, musel do klubu přihlásit své rodinné příslušníky. Byla to celkem běžná praxe a do celkového počtu filatelistů a členů klubů se tak dostali lidé, kteří se sbíráním známek neměli nic společného. Statistiky toho, kolik sběratelů se tehdy specializovalo na určité hodnoty či emise známek, dnes nejsou k dispozici. Nevíme to ani dnes, jisté je ale, že specialistů přibývá. Na trhu je speciálních položek celá řada, nicméně jedná se o finančně náročnější položky, než je tomu u běžných hodnot. Je však na každém sběrateli, pro jakou z těchto variant se rozhodne, říká narátor

⁴⁸ Rozhovor s Richardem Burdou vedl Martin Ondráček 1. června 2022

Dušan Louda z Turnova: „Dle mého soudu byla filatelie před revolucí hodně rozšířenější než dnes. Hodně lidí se tomu věnovalo. Proto si myslím, že to bylo jednodušší. V současné době se jedná spíše o specializaci a těch lidí se tomu tolik nevěnuje. Dnes je to těžší a finančně náročnější. Oproti minulosti mám v současnosti možnost nějaké finance do filatelie investovat.“⁴⁹

Další pohled na otázku obtížnosti sbírání před rokem 1989 a nyní poskytl narátor Jaroslav Traumb z Prahy. Dle jeho názoru se jedná o propastný rozdíl v obtížnosti sbírání ve zkoumaném období, tj. od roku 1945 do současnosti. Mezi sběrateli nebyly žádné technické pomůcky, které by jim sbírání známek usnadnily a stejně tak se sbírání známek věnovala velká část populace: „Tehdy nebyly počítače ani internet a byla daleko širší sběratelská základna.“ Proměnil se v průběhu posledních čtyřiceti let i sortiment nabízeného a poptávaného filatelistického materiálu: „Prodávaly se známky, které dnes leží skladem a není o ně zájem.“ O položky, které tehdy byly hlavním nosným materiálem a každý sběratel je chtěl mít ve své sbírce, dnes není na trhu téměř vůbec žádný zájem. Typickým příkladem jsou emise ČSR II z let poválečných až do současnosti. Razítkované jsou dnes prakticky neprodejně: „V té době jsem měl chyběnký od sběratelů na poštovně použité (razítkované) poštovní známky z období Československa z let 1945-1993. Ty dnes prakticky nikdo nekupuje.“ Zajímavým fenoménem se stal i ekonomický aspekt sbírání ve sledovaném období. U jednotlivých položek tak docházelo k cenovým obrátům, kdy měřítkem byl tehdy průměrný plat. „Před rokem 1989 byly některé známky dražší než dnes, jiné naopak levnější.“ Například stříhané Renner bloky ze známkové země Rakousko z roku 1946 měly hodnotu osobního vozu – v řádu desítek tisíc korun. Dnes, v roce 2023, se jejich cena pohybuje kolem 15 000 Kč, což v dnešním kontextu nejsou žádné peníze. Tehdy bylo velmi obtížné lepší známky na trhu sehnat, protože základna sběratelů byla velmi široká. Známky pak nešly sehnat, jelikož měly omezený náklad a jejich počet nestačil pokrýt počet tehdejších sběratelů. Mnohdy se pak stávalo, že známky před vámi koupil někdo jiný. Dnes se trend zcela obrátil. Sběratelů je méně a nabídka na trhu se známkami, ať už se jedná o přímý prodej či aukce, je obrovská. Tehdy se sbírky poštovních známek v rodinách většinou dědily. Vždycky, když v rodině umřel nějaký sběratel, tak dejme tomu třetina sbírky se pro někoho dalšího v rodině schovala. Dnes zemře sběratel a všechno jde přímo na

⁴⁹ Rozhovor s Dušanem Loudou vedl Martin Ondráček 23. července 2022

trh či do aukce.⁵⁰

Pohled na problematiku sbírání známek před a po roce 1989 se může mít i vlastenecký základ. Pokud sběratel má ke své vlasti kladný vztah, většinou sbírá poštovní známky vydané v jeho vlasti. Známky jsou pak považovány za kulturní dědictví a jako takové mají zůstat u nás doma. Dle mého soudu je tento pohled většinou spíše typický pro starší generace sběratelů, kteří ovšem v posledních letech odcházejí a nemají za sebe náhradu. V minulosti jsme na mnoha filatelistických setkáních (aukce, výstavy, komise znalců) diskutovali s kolegy sběrateli o potřebě vést děti a mládež v duchu masarykovských myšlenek, vést je k hrdosti na svou vlast i předky. Sbíráni známek je k tomu znamenitý nápad, neboť pomocí nich lze mladým například přiblížit významné dny našich dějin. Na známkách naší první republiky je jich nepočítaně. Vlastenectvím a radostí z nově nabitě svobody a ze vzniku nového státu se známky jen hemží. Klasickým příkladem může být emise Osvobozená republika, na které je nad malou horou Říp postava dívky s rukama nad hlavou a roztrženými pouty. V prvních měsících nového státu byly hojně využívány také známky Legionářské, které jak už název napovídá, měly za úkol mimo jiné připomenout Československé legie na východní i západní frontě – Rusku, Francii a Itálii. Část z výnosu nákladu putovala na podporu rodinám po padlých legionářích. Je to krásný příklad toho, jak se dá pomoci lidem, kteří se prokazatelně zasadili o vznik nového státu. V průběhu zkoumaného období, zejména od roku 1945 do roku 1989, se však tyto vlastenecké jevy vyskytují spíše sporadicky a blíže k letům 1945 až 1947. „Podle mě, se na sbírání před a po roce 1989 toho moc neměnilo. Pouze to, že starí bardové umírají a díky tomu se na trh dostává velké množství známek, mnohdy z ciziny od dětí a vnuků, kteří již nemají k České republice a Československu žádný vztah.“⁵¹

Je potřeba si uvědomit, že z dřívějšího pohledu představovalo vlastnictví drahých poštovních známek celkem riziko v tom směru, že lidé si tehdy tzv. „viděli do talíře“, věděli jeden o druhém téměř vše a báli se tak s někým hovořit o tom, co všechno doma mají. Vytvářely by se tak dohady, jak k těmto drahým známkám sběratel přišel, kde na ně vzal finanční prostředky apod. Ne každý sběratel tehdy toužil po tom ukazovat či prodávat své známky prostřednictvím aukcí. Ty ostatně

⁵⁰ Rozhovor s Jaroslavem Traumbem vedl Martin Ondráček 11. srpna 2022

⁵¹ Rozhovor s Ing. Milanem Stodolou vedl Martin Ondráček 10. srpna 2022 v Liberci

u nás začaly až v roce 1984. V té době bylo celkem běžné, že pokud sběratel budoval svou sbírku a věnoval jí velké množství času a studia, nechtěl, aby tato sbírka byla rozprodána v aukci. Pro svůj prodej si vybral konkrétního sběratele a výzkum tak mohl dále pokračovat a důkazní materiál k němu zůstane na jednom místě.⁵²

2.11. Vzpomínky současných sběratelů na filatelistické znalce

Osobní vzpomínky na některého z našich filatelistických znalců či významných osobností filatelie řadím k těm nejvýznamnějším. Cesta k získání znaleckého titulu však není jednoduchá a vyžaduje jednak studium vlastních poštovních známek a jednak studium mnoha archivních pramenů. V mém případě to byly zejména zdroje v podobě novinových článků, filatelistických časopisů i některých odborných publikací. V dnešní době je mnoho informačních zdrojů již elektronicky vzdáleně přístupných, například formou webových stránek národní knihovny Kramerius. Tam lze po zadání například termínu Revoluční přetisky 1918 celou řadu článků z tehdejšího denního tisku, které přibližují vznik a souvislosti vzniku těchto přetisků. Vlastní znalecká činnost se v podstatě opírá o část historickou a část odbornou. V části historické se jedná kromě odborných publikací a novinových článků také o studium archivních materiálů vztahujících se ke zkoumanému období či emisi. V případě Revolučních přetisků (což je má specializace) se mi povedl unikátní nález v Archivu v Praze na Chodovci v podobě soudního spisu s padělatelem těchto přetisků. Obsahoval rovněž desetistránkový ručně psaný posudek těchto padělků od prof. Gilberta, který v něm srovnával pravé a padělané přetisky vč. druhu barvy, techniky tisku. Takovýto dokument pak pomůže osvětlit činnost tehdejších padělatelů, neboť obsahoval i policejní výpovědi všech zúčastněných. Tím se vlastně propojuje minulost se současností, neboť se tak může i v dnešní době vytvořit časová osa vzniku těchto přetisků tolik potřebná pro zařazení jednotlivých zkoumaných známek. V obecném pohledu představuje tento příklad aplikovat i na ostatní znalce.

Téměř většina narátorů již staré znalce z naší první republiky nezažila osobně, neboť byli tehdy v dětském věku a znalcům a znalectví nepřikládali téměř žádnou důležitost. Jejich vzpomínky tak vlastně představují vzpomínky na vzpomínky těch, kteří je pamatovali. Výjimku tvoří pamětník Marek Vrba z Příbrami: „*Z dřívějších*

⁵² Rozhovor s Ing. Josefem Chudobou vedl Martin Ondráček 11. ledna 2023 v Liberci.

velmi významných znalců (již nežijících – pozn. autora) si vzpomínám na pana Gilberta, se kterým jsem se dokonce jako malý kluk jednou viděl. Nepovídali jsme si, jen jsem na něho koukal.“ V jeho případě se jednalo o vzpomínku z dětského věku ze začátku osmdesátých let, avšak o to cennější. Formovala totiž jeho přístup k filatelistickým autoritám, jako byl právě pan prof. Gilbert. Podle Marka Vrby je ze současných znalců u nás, kteří ověřují pravost našich poštovních známek, jedním z nejvýznamnějších pan František Beneš.⁵³

Svou cestu ke znalectví pak popisuje pan JUDr. Ing. František Beneš ve svých vzpomínkách. V jeho případě to bylo vynuceno okolnostmi, protože na začátku roku 1984 pracoval jako redaktor v nakladatelství a tak přešel do Pofisu (Poštovní filatelistická služba – pozn. autora), kde hledali vedoucího obchodního oddělení. Přispělo k tomu potom několik věcí. V Pofisu jako šéf oddělení převzal všechny inventář, který tam byl. Byl tam také veškerý srovnávací materiál ke slavné knize Padělky československých známek kolektivu autorů Karásek, Kvasnička, Paulíček a Mrňák. Všechno to, co je tam vyobrazeno a ještě mnohem více tam bylo v kartotékách založeno v originálech. Tyto známky nemusel zkoumat podle nějakých reprodukcí v knize, ale měl je tam ne jednou, ale třeba desetkrát v různých variantách. Do Pofisu nastoupil v roce 1984 a tohle tam leželo od roku 1963. Za tu dobu se v Pofisu vystřídala řada lidí, včetně tehdy slavných znalců (Kvasnička, Paulíček) i sami autoři i další lidé. Nikdo z nich se do materiálů nepodíval, nikdo s nimi nepracoval. Kniha Padělky československých známek, to byla v podstatě zejména Mrňákova práce, jak se dnes ukazuje. Z nějakých důvodů v ní byl uveden jen jako poradce a tehdy velmi „exponovaný“ Karásek byl uveden jako jeden ze tří autorů (odtud pochází název knihy „Karáskovy padělky“). Zřejmě ani sám Karásek materiál z Pofisu dostatečně neprostudoval, protože pak František Beneš setkal s padělkami, které měl znalec Karásek v knize jako padělky a ověřil je později jako pravé. Tím, že vzácné padělky nemusel pracně shánět, mohl je studovat v rámci své pracovní doby v provozovně Pofis. To mu oproti jiným poskytovalo určitou výhodu, neboť si mohl prozkoumat veškerý materiál, co jiný musel dělat ve volném čase po zaměstnání. Vše bylo velmi pečlivě srovnané od A do Z. Přes tuto skutečnost však v Pofisu nebyl nikdo takový, kdo by tam zkoušel. Tak bylo tehdy na poradě dohodnuto, že bude vyrobeno razítko POFIS s tím, že bude ale potřeba, aby u něho bylo nějaké jméno.

⁵³ Rozhovor s Markem Vrbou vedl Martin Ondráček 13. června 2022

A tak bylo tehdy vyryto razítko POFIS Beneš a František Beneš v roce 1984 začal ověřovat pravost poštovních známek. Dostal od POFISu dekret, že byl jmenován znalcem. Tehdy mu bylo 29 let.⁵⁴

V případě sběratelů – obchodníků a tehdejších znalců se pak jejich cesty spojily, neboť k cennějším položkám byly znalci vystavovány atesty, což v případě cennějších položek z bezpečnostních důvodů vyžadovalo osobní návštěvu. S přibývajícím věkem znalců pak mizely společenské odstupy od ostatních sběratelů a prostor dostal i osobnější přístup všech zúčastněných: *„Jako dítě si na žádného znalce nevzpomínám. Jako začínající obchodník tak rozhodně na pana Karáska, kterého jsem osobně navštěvoval ve Šlapanicích u Brna. Byl už tehdy starý a říkal mi pane kolego, což mě jako malého obchodníčka celkem těšilo.“*⁵⁵

V počátcích sbírání známek sběratelé znalcům a jejich zkoumání pravosti nevěnují žádnou pozornost. Tehdy vítězí touha po vlastnění zaručeně pravé položky nad vlastním omylem v podobě nákupu padělaných známek. Až postupem času si však uvědomí, že je činnost znalců důležitá a může ušetřit mnoho starostí, například v podobě nákupu padělku vydávaného za pravou známku. Může také zachránit nemalé finanční prostředky. Každý se sběratelů pak snadno z veřejně dostupných internetových stránek zjistí jméno toho kterého znalce, který ověřuje pravost jeho oblíbené emise: *„V minulosti jsem jména filatelistických znalců vůbec neřešil, ale v současnosti už ano. Snažím se v této oblasti vzdělávat a jména současných znalců jsou mi známa.“*⁵⁶

V případě vzpomínek pana Jaroslava Traumba lze konstatovat, že jsou velmi podobné těm, které byly popsány výše. Z počátku byla jména znalců pro něho nepodstatná, protože představovala oblast, které se nevěnoval. Až s postupem času si vzpomněl opět na prof. Gilberta, který byl v té době ještě aktivní. K některým věcem, jako jsou například různé druhy zoubkování u stejných emisí známek, sběratel musí dospět. Zprvu se mu může zdát, že takové sbírání nemá žádný smysl. Až později však pochopí, že rozdílné druhy zoubkování mají ve sbírkách své místo a do generální sbírky dané oblasti prostě patří: *„Z tehdejších znalců si vzpomínám na pana Gilberta. To byl asi tehdy jediný znalec, kterého jsem znal. Ostatní znalce jsem téměř neznal, nebyla to tehdy pro mě priorita. Já jsem v té době první republiku vůbec*

⁵⁴ Rozhovor s Františkem Benešem vedl Martin Ondráček 1. února 2022

⁵⁵ Rozhovor s Richardem Burdou vedl Martin Ondráček 1. června 2022

⁵⁶ Rozhovor s Dušanem Loudou vedl Martin Ondráček 23. července 2022

*nesbíral. Jako malému začínajícímu sběrateli mi nešlo pochopit, proč lidé sbírají například naši první známku Hradčany, když se jedná o stejnou známku s několika druhy zoubkování.*⁵⁷

Také noblesní a distingované chování patří k osobě znalce filatelie, jako v případech pánů Mrňáka a Karáska. V dřívějších dobách platilo, že znalec byl váženou osobou, kterou mohl sběratel požádat o radu, pokud to bylo nutné. Z vyprávění starých znalců vím, že udělat chybu je lidské. I dnes nacházíme poštovní známky většinou s emisí Hradčany, kdy znalci nesprávně určili například odstín barvy a známku jako takovou označili svou značkou i přídatnou značkou označující odstín. Podstatou ale bylo, že nesprávné označení nebylo způsobeno úmyslně, ale na základě tehdy dostupných informací, které dnes již neplatí. Tato informace je dnes mezi sběrateli poměrně známa a tak se již zkušený sběratel touto nesprávným označením nenechá oklamat. Znalec by měl za každou cenu přemýšlet tak, aby jeho kroky a postupy nepoškodily filatelii a filatelisty jako takové. Já sám se ve své znalecké praxi řídím heslem „*v pochybnostech mírněji*“. Tedy pokud si nejsem jist, zda přetisk na poštovní známce odpovídá originálu (má všechny jeho znaky), známku znaleckou značkou neoznačím. Dokonce ani tehdy ne, pokud najdu na přetisku jen jeden z více znaků, které má přetisk obsahovat. Znalec by měl také umět své umění předat ostatním, pokud cítí, že zkoušení pravosti známek je nad jeho síly. A pokud jsou znalosti předávány z otce na syna, to je ta největší krása a troufám si říci, že i sen každého sběratele.

No a spolupráce mezi znalci? To je téma na samostatnou kapitolu. V některých případech spolupráce funguje naprosto dokonale, jako například v tandemu František Beneš a Marek Vrba. Jejich články o emisi Pošta československá 1919 jsem hltal již jako začátečník. V jiných naopak znalci nespolečně spolupracují k tíži všech ostatních sběratelů, což byl příklad znalců ze slovenské Komise znalců – Radomila Květoně a Jana Pelikána. Oba vynikající znalci starého Rakouska, avšak každý s jiným pohledem na věc. Ač byly jejich cesty kdysi společné, dnes je tomu jinak.

Ze znalců druhé poloviny 20. století asi nejvíce vyniká Jan Mrňák, o kterém se ve svém rozhovoru zmínil i liberecký filatelistický bard Milan Stodola. „*Já nejvíce vzpomínám na pana Mrňáka. Byl to noblesní pán, nikdy se nepovyšoval,*

⁵⁷ Rozhovor s Jaroslavem Traumbem vedl Martin Ondráček 11. srpna 2022

choval se tak, jak se znalec má chovat. Nikdy nikoho nepodrazil a nikdy se nebál přiznat, že na něco nestačí. Zavedl do našeho oboru ty nejmodernější postupy. To co jsem se naučil, mám z velké části od něj.“ Milan Stodola vzpomíná i na dalšího našeho znalce, kterým byl pan Jan Karásek z Brna. V té době, kdy se s ním v komisi jeho otec (rovněž znalec) setkával, dokázal poradit, byl to špičkový odborník. No a pak Milanův otec. Ten měl radost, když viděl, jak s ním spolupracuje na jeho práci týkající se ověřování pravosti perforace. Pak další znalec pan Jiří Majer, který byl podle něho bezva chlap, nikdy nikoho nepodrazil, ve svém oboru byl super odborník. Milan se za tu dobu setkal se spoustou lidí, ale vzpomínat na ně už nechce. Už tu nejsou, ale jsou tu podle něho noví – Pepa Chudoba, pan Ondráček, pan Vrba. *„Zaplat’ Pánbůh, pořád máme machry. Doufejme, že je budeme mít i nadále,*“ zakončuje své znalecké vzpomínání.⁵⁸

Vzpomínání na minulé i současné znalce lze pojmout i prostřednictvím Svazů Českých i Slovenských filatelistů. Ty mají i své Komise znalců, jak bylo popsáno výše, ve kterých jsou právě jednotliví znalci vedeni. Seznamy znalců jsou veřejné přístupné na oficiálních stránkách svazů jednotlivých zemí, kdy vedle jména a oblasti, na kterou byl znalec ustanoven, je i adresa a telefonické spojení.

Pamětník František Beneš konstatuje, že komise k sobě mají určitě blízko. Jako oba národy, tak časopis Filatelie má do dneška v záhlaví napsáno *časopis českých a slovenských filatelistů*. Komise si rozumí a spolupracují. V obou případech je spolupráce brána jako naprosto přirozená. Na Slovensku to trošku trpí tím, že neudělali tlustou čáru za chybami jednotlivých znalců, které nastaly v minulosti. Možná proto, že tam nenastalo tolik chyb jako v Česku. Ale v Česku (Svaz Českých filatelistů) asi před 15 lety udělal tlustou čáru – zrušil Komisi expertů a ustanovil novou Komisi znalců. Všichni ti, kteří nebyli s to se vyrovnat s chybami, které způsobili, a nenahradili škody, tak prostě do té komise nepřipustil. To ozdravilo ovzduší a lidé znovu nabyli důvěru k těm znalcům, kteří deklarovali, že uhradí škody, pakliže k nim dojde. V důsledku toho si znalci dávali velký pozor na to, aby takové škody nevznikaly. Na Slovensku k takové katarzi ještě nedošlo, možná také proto, že k ní nemusí dojít, protože tam takové velké problémy nebyly. Přál by Slovenskému Svazu filatelistů, aby se dokázal vypořádat s chybami znalců, které se staly

⁵⁸ Rozhovor s Ing. Milanem Stodolou vedl Martin Ondráček 10. srpna 2022 v Liberci

v minulosti. Ale bohužel, jak se ukazuje, k nim dochází i v současnosti.⁵⁹

2.12. Potřeba ověřovat pravost poštovních známek či nikoliv

Pravost poštovní známky (případně přetisku, zoubkování, spojených typů, odstínů barev apod.) ověřuje na žádost sběratelovu filatelistický znalec. Jednou z podmínek pro jeho jmenování Výborem Komise znalců Svazu českých filatelistů (dále jen SČF) je jeho členství ve Svazu českých filatelistů.

Ve smyslu § 6, odst. 1, vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 37/67 Sb. K provedení zákona č. 36/67 Sb. o znalcích a tlumočnících, je SČF zapsán v seznamu znaleckých ústavů vedeném ministerstvem spravedlnosti ČR, od nichž mohou být vyžádány znalecké posudky. Vypracování těchto posudků zabezpečuje pro SČF na pokyn předsednictva SČF v rámci svých kompetencí Komise znalců. Její řádný člen nebo členové, písemně pověřeni předsednictvem SČF, v případě potřeby osobně stvrdí před státním orgánem správnost posudku podaného ústavem (SČF) a podají žádaná vysvětlení, a to ve smyslu § 22, odst. 1., zákona č. 36/67 Sb. o znalcích a tlumočnících.⁶⁰

Znalec má poté v rámci své odborné oblasti, kterou zkoumá a na kterou byl jmenován, právo ověřit známku buď pouze svou značkou, nebo v případě dražších položek značkou doplněnou atestem (posudkem). V atestu zkoumanou známku popíše, identifikuje jí pomocí katalogového čísla (u nás nejznámější katalog Pofis či Michel) a vyjádří se k její pravosti. Znalecký atest bývá vždy opatřen scanem zkoumané známky a to z obou stran pro její jasnou identifikaci. Například Slovenská komise znalců má pro všechny znalce vyroben univerzální předtisk prázdného atestu s ochrannými prvky. Znalci tak mají podklad atestu stejný, liší se jen graficky dle vkusu každého znalce. To v České komisi znalců mají z důvodu vlastní ochrany před paděláním těchto atestů někteří znalci své vlastní návrhy atestů, někteří dokonce opatřeny slepým razítkem v kruhu. Formát atestu bývá zpravidla A5, kdy po dokončení je ve většině případů zataven do plastického obalu. V poslední době někteří z nich rovněž začali vystavovat tzv. „mini atesty“, což je zkrácená forma klasického atestu.

Mezi filatelisty, sběrateli, znalci, ale i obyčejnými sběrateli se vede neustálá pře o to, zda je nutné ověřovat pravost poštovní známky, nebo se klonit k názoru, že

⁵⁹ Rozhovor s Františkem Benešem vedl Martin Ondráček 1. února 2022

⁶⁰ http://www.informace-scf.cz/komise/Statut_KZ.pdf

známka má být znalcem pouze prohlédnuta, aby ze zadní části zůstala čistá?

Podle Marka Vrby to bývá otázka trendu. Lidé (sběratelé) chtějí mít jistotu a za svoje utracené peníze chtějí mít svou známku označenou, aby do budoucna jejich děti i jiní věděli, že známka byla prohlédnuta znalcem a že je pravá. V dřívějších dobách, ale i dnes se velmi často známky padělaly, protože padělání představovalo obrovský ekonomický potenciál. Z tohoto důvodu je narátor Marek Vrba spíše pro označení známky bez atestu, ale pouze pokud je známka nějakým způsobem specifická, má různé druhy zoubkování, různý tvar zoubků, dá se určit podle foto na atestu, že se jedná o tuto známku. Pokud bude k dispozici padělek stejné známky bez atestu, může jí snadno někdo vyměnit a přiřadit k ní originální atest. Je to na rozhodnutí u každého exempláře, zda se hodí na ozkoušení či nehodí, případně k vytvoření atestu.⁶¹

Podle Richarda Burdy by bylo hezké, kdyby existovaly panensky čisté známky. Zároveň je ale také toho názoru, že panensky čistých padělků známek velké množství. A teď jak to provést? O každém ověření by musel být proveden záznam (atest). Když má známka hodnotu 500 Kč, kdo si pak zaplatí dalších Kč 400 plus znalečné? A to je ten problém. Toho využívají hlavně nepoctiví falzifikátoři, kteří vlastně známky do pěti set korun nejraději padělají, protože vědí, že na ně vlastně žádný znalec ani atest vytvořit nemůže. Učinil by tak vlastně nevědomky z běžné známky známku cennější. Dnešní praxe zejména v případě prodeje přes aukční domy, je ovšem taková, že když existuje známka opravdu čistá a je patřičně drahá (cca od 7,8 až 10 tisíc korun) a je k ní vyžadován atest, tak je znalci sděleno – žádnou značku, pouze atest. Těchto objevů je již strašně málo, to ti „*otcové filatelie*“ v dřívějších dobách udělali za nás. A myslet si, že seženeme tolik čistých známek s atesty a že je budeme sbírat, není reálné. V tomto směru je to do budoucna návrh k zamyšlení, možná by takto panensky čisté známky do budoucna mohly být další kategorie v katalogu, protože takových známek je opravdu málo. Laici si mohou myslet, že pokud má známka hodně znaleckých razítek vzadu, že je nějak výjimečná. Sběratel by neměl brát ohled na to, jaká značka a jaké množství se na známce nachází. Naopak by ho měla v první řadě zajímat pravost známky. Množství těchto znaleckých značek vypovídá pouze o tom, jak dlouho byly známky v nějakých sbírkách. Je pochopitelné, že sběratelé chtěli mít jistotu žijícího znalce, i když na

⁶¹ Rozhovor s Markem Vrbou vedl Martin Ondráček 13. června 2022

známce jsou znalecké značky jiných (nežijících) znalců. Ale ani to nezaručuje plnou jistotu pravosti známek, neboť některé znalecké značky (myšleno kovová razítka používaná znalci k označení) měly být úředně znehodnoceny, ale nestalo se tak. Jedná se o značky Gilbert (vlastnil jich několik kusů), Mrňák a Karásek, dosud v našem prostoru používané neoprávněnými osobami. Dle názoru Richarda Burdy vše míří k tomu, že ke drahým známkám budou muset být atesty.⁶²

Pravdou ovšem podle Dušana Loudy zůstává, že pouhé prohlédnutí známky a ověření její pravosti by ztrácelo smysl, kdyby o celém procesu neexistoval záznam v podobě otisku znalecké značky a vytvoření atestu: „*Čím mám více zkušeností, tak tím více si myslím, že je to velmi důležité, aby známka byla od znalce nejen prohlédnuta, ale i označena. Od vyšší hodnoty by pak měl být vystaven i atest tak, aby to mělo smysl.*“⁶³

Stejný pohled na čistou neoznačenou známku s atestem má jako Marek Vrba i Jaroslav Traumb z Prahy. Dle jeho názoru by známka ze zadní strany měla zůstat čistá a měl by se k ní vytvořit znalcem odpovídající atest. Otištěním znalecké značky, kterou znalec ověří pravost a která je otištěna na lepu, je podle něho známka poškozena. Ovšem v tom případě, kdy naopak známka označena znalcem není, se pak obtížně přiřazuje k atestu a může v konečném důsledku dojít k záměně známky za jinou. „*U dražších známek bych doporučoval vystavit atest, u levnějších známek si myslím, že není dobré je kazit značkami.*“⁶⁴

Na tomto místě je třeba podotknout, že žádná oficiální finanční hranice pro označení známky či vytvoření atestu není předepsána ani Svazem českých filatelistů, ani jím není doporučena. Je to na uvážení každého znalce. Z vyprávění starých sběratelů jsem slýchal, že například v poslední fázi svého zkoumání a ověřování jeden z nejlepších prvorepublikových znalců pan Rudolf Gilbert ověřoval pravost svou značkou i známky levné, v řádu dnešních stokorun.

Podle Milana Stodoly ověřovat známku, zejména kvůli padělku, není potřeba, ale nutnost. Pokud by šlo o drahou známku a jsme si na 100% jisti, že se jedná o padělek, tak dát bez milosti na zadní stranu razítko padělek tak, aby se nezničila přední strana. Majitel musí však být dopředu seznámen s tím, že známka bude takto

⁶² Rozhovor s Richardem Burdou vedl Martin Ondráček 1. června 2022

⁶³ Rozhovor s Dušanem Loudou vedl Martin Ondráček 23. července 2022

⁶⁴ Rozhovor s Jaroslavem Traumbem vedl Martin Ondráček 11. srpna 2022

označena a to z důvodu ochrany sběratelů, aby nemohlo dojít k záměně za známku pravou. Pokud by s označením známek razítkem padělek majitel nesouhlasil, známky jsou mu znalcem vráceny bez označení. Zkoušení známek by mělo mít i své zásady – nikdy nepodvádět, každý člověk je omylný a měl by umět přiznat chybu, učit se. K označení známky znaleckou značkou má sice své výhrady, ale pokud si označení majitel přeje, tak prosím. Spíše se přiklání k názoru, že známka má zůstat intaktní, kdy k ověření pravosti postačí atest. U většiny známek se dá popisem a podrobným scanem (střih, poloha perforačních otvorů) zjistit a zajistit, aby nedošlo k podvodu. Při prodeji však u nás většina sběratelů dává přednost známce označené znalcem a jsou ochotni za takovou známku zaplatit mnohem více. Faktem ovšem zůstává, že hodně z těch drahých známek je již označeno některým z dřívějších znalců.⁶⁵

Podle Josefa Chudoby je lepší, když je známka ze zadní strany čistá, bez znaleckých značek. V dnešní době by se přikláněl spíše k možnosti atestovat většinu lepších a hodnotnějších známek. Pomocí atestů a kvalitních fotografií na nich lze určit, že se jedná o tu konkrétní známku a že je pravá. Většina lepších poštovních známek už byla dříve odzkoušena některým z tehdejších znalců a jejich znalecké značky se na nich nacházejí. Není zastáncem toho, že pokud na známce jsou tři znalecké značky, že na ní musí za každou cenu být další. Větší množství podle něho není pohledné, a i když současný znalec má touhu se na dotyčné známce svým razítkem zvětšit, může se v tomto krajním případě jednat i o poškození další značkou. U poštovní známky za milion korun už lze vytvořit pouze atest, jelikož poloha ostatních znaleckých značek na scanu atestu vylučuje možnost záměny za jinou známku, tak jak tomu je například v Rakousku. Tam mají různé typy atestů. Například atest malého formátu u známek s hodnotou cca do 5000 Kč je vlastně formulář, kde se vyplní příslušné hodnoty o dané známce – katalogové číslo, barva, hodnota vč. scanu pro snadnou identifikaci.⁶⁶

Proto někteří majitelé dražších známek (ale i těch levnějších v řádu stokorun) vyžadují v současnosti ověření pravosti od žijících znalců, kteří své značky přidávají k těm předešlým. Tento postup je zvolen z důvodu nejasného konce některých znaleckých značek našich předních znalců po jejich smrti. Nebyly s vysokou pravděpodobností úředně zničeny ani odevzdány do archivu Svazu českých

⁶⁵ Rozhovor s Ing. Milanem Stodolou vedl Martin Ondráček 10. srpna 2022 v Liberci

⁶⁶ Rozhovor s Ing. Josefem Chudobou vedl Martin Ondráček 11. ledna 2023 v Liberci.

a československých filatelistů. Je téměř jisté, že k jejich používání dochází neoprávněnými osobami dodnes.

Stejný názor má i pamětník Josef Chudoba, i když s ním řada jeho vrstevníků nemusí úplně souhlasit. Podle něho by měl každý znalec po dovršení věku 70. let odevzdat svou znaleckou značku a Svaz českých filatelistů by mu měl na své náklady původní značku úředně znehodnotit a vyrobit jinou značku – odlišnou od té stávající. Byla by tak oddělena doba aktivního zkoušení v produktivním věku, kterou by nemohly ohrozit případné chyby ve věku pokročilém. Otázku znehodnocení značek přibližuje na případu znalecké značky znalce Pittermana, která byla znehodnocena notářským zápisem za přítomnosti svazu i rodinných příslušníků. Lze samozřejmě namítnout, že znalec může vlastnit více znaleckých značek a znehodnocena může být jen část. U tohoto způsobu znehodnocení znalecké značky lze ovšem předpokládat, že i dotyčný znalec měl zájem na tom, aby byly znehodnoceny jeho značky všechny. Zničení jen části by pak nedávalo úplně smysl.⁶⁷

2.13. Kluby filatelistů a neorganizovaná filatelie očima pamětníků

Potřeba organizovat se, v obecné rovině, patří historicky k nejstarším potřebám většiny sběratelů. Jinak tomu není ani u sběratelů poštovních známek. Počátky klubové činnosti lze spatřovat již před rokem 1918. První český filatelistický klub vznikl v Praze na Vinohradech 25. února 1896. Vydával i svůj časopis Český filatelista.

Po vzniku Československa pak vycházel od roku 1921 i časopis Tribuna filatelistů jako příloha deníku Tribuna. Po roce 1928 vycházel samostatně až do roku 1944, kdy bylo jeho vydávání ukončeno. Ač se nejednalo přímo o klubový časopis, byl tehdy velmi důležitým zdrojem informací pro všechny začínající sběratele.

3. března 1951 začal v Československu vycházet i první oficiální časopis pro filatelisty s názvem *Filatelie*. Vydávala ho rada Ústřední rada odborů, resp. její kulturně propagační oddělení. Časopis byl v počátcích černobílý, v průběhu let pak barevný. V tomto provedení se dochoval až do dnešních dnů. Většina filatelistických klubů na našem území vlastní celé ročníky časopisu *Filatelie* ve svých klubových knihovnách, často mnoho let nazpět.

Kluby filatelistů jsou zakládány pod hlavičkou Českého svazu filatelistů.

⁶⁷ Rozhovor s Ing. Josefem Chudobou vedl Martin Ondráček 11. ledna 2023 v Liberci.

Každý klub má své číselné označení, které začíná KF a čtyřmi číslicemi. Rozdělení klubů vychází z bývalého územního členění na kraje z roku 1960. Pro příklad Klub filatelistů v Liberci má číselné označení KF 04-01 Liberec.

V 70. a 80. letech byla klubová činnost v naší zemi velmi rozšířená. Kluby filatelistů pořádaly výstavy poštovních známek i sběratelská setkání. V neposlední řadě pak členství v klubech představovalo pro samotné sběratele i mnoho výhod, jako například možnost nákupu „vázaných hodnot“ jednotlivých emisí, což nebylo bez členství v klubu možné. Někteří sběratelé do klubů docházeli pro odborné znalosti svých zkušenějších kolegů, jiní jen čistě ze společenských důvodů. Chtěli se setkávat s lidmi podobných zájmů a být tzv. „mezi lidmi“.

Další skupinou byli sběratelé, kteří si začátky svého sbírání chtěli organizovat sami a v počátku úplně necítili potřebu být členem v nějakém klubu či svazu. Pozorovali filatelistické prostředí a zjišťovali, jak tyto kluby fungují, jací lidé tam dochází apod. To bylo typické pro menší města či vesnice. Jiná situace nastávala ve větších městech, kde se kluby filatelistů organizovaly. Do nich mohl kdokoliv přijít a přihlásit se. Ve větších městech byla větší příležitost se organizovat. V některých menších městech a vesnicích se zakládaly při základních školách jen filatelistické kroužky jako jedna z možností, jak si vyměňovat filatelistické zkušenosti. Marek Vrba uvádí, že se přihlásil do klubu filatelistů až v pozdější době. Dle jeho názoru se nejednalo o přežitek. Pokud chtěl někdo sbírat známky, bylo dobré být někde organizován. Na základě toho se bylo možné zjistit spoustu informací – kde se konají schůzky filatelistů, na koho se obrátit s nějakou radou či pokud si třeba člověk chtěl půjčit filatelistickou literaturu, pod některými kluby byly také knihovny. Mělo to i spoustu výhod a určitě bylo lepší se tehdy organizovat. V současné době členové klubů, pokud platí poplatky, dostávají například černotisky vydané Českou poštou.⁶⁸

Některé kluby mívaly kromě číselného označení i názvy po slavných osobnostech, což byl případ klubu Alfonse Muchy v Brně, do kterého docházel i pamětník Richard Burda. Z počátku klubovou spoluprací téměř nepotřeboval a spíše si vyhledával informace sám za pomoci i svých vlastních katalogů poštovních známek. Mnoho informací o tom, jak sbírat známky se dověděl od svého otce, který se rovněž věnoval sbírání poštovních známek. Členem klubu musel být Richard Burda hlavně z toho důvodu, aby mohl odebírat novinky, bez toho by to nebylo

⁶⁸ Rozhovor s Markem Vrbou vedl Martin Ondráček 13. června 2022

možné. Přihlásil tam i svého bratra (který známky vůbec nesbíral), aby těch novinek mohl mít více, což byla tehdy celkem běžná praxe. V současnosti je v klubu filatelistů u pana Beneše s názvem Apolo. Členství v klubu bral jako takovou určitou povinnost. Je však toho názoru, že většina z mladších kolegů v klubu to tak nebere. Oni nevědí, proč by měli brát členství v klubu jako povinnost, a nemají proto nějaké logické vysvětlení. Do jisté míry se dá konstatovat, že členství v klubu je dle něho již nyní přežitě. V dřívějších dobách bylo členství nutné hlavně kvůli tomu, aby bylo možné si koupit čtyři novinky. V dnešní době Svaz filatelistů již nezaručuje žádnou z těchto možností. Už nevlastní ani svůj časopis, protože byl prodán. Základem každého svazu by měla být nějaká společná tiskovina, která sběratele sdružuje. Svaz filatelistů nyní apeluje na to, že bez něho by se nemohly pořádat výstavy poštovních známek. Tento argument sběratelé moc nechápou. Podle tohoto pohledu, pokud by organizace zanikla, neměl by kdo organizovat výstavy. Současná propagace a politika svazu není dobrá na to, aby přilákala nové sběratele. Filatelistů ale přibývá, ať už organizovaných či neorganizovaných, mnozí se sbíráním začnou až pozdějším věku, kdy se filatelie stává záležitostí spíše druhé poloviny lidského života.⁶⁹

Pamětník Jaroslav Traumb je v současnosti organizován již cca 40 let v klubu Slovan v Praze. Stejně jako Richardu Burdovi mu z dnešního pohledu přijde sdružování filatelistů v klubech trochu přežitě. Osobně například na klubová setkání téměř nechodí, zaplatí si členské příspěvky, vyzvedne černotisky od České pošty a tím jeho aktivita v řadách pražského klubu končí. Dříve však chodil na klubová setkání i na burzy celkem pravidelně. Tato setkání se konala každý týden ve dvou dnech – ve středu a v neděli. Měl vyzkoušeno, že na výměnná setkání chodil ve středu a v neděli. V neděli tam bylo daleko méně návštěvníků, než ve středu. Jako obchodník měl tehdy tržby z obou dnů stejné. Lidé si tam chodili vždycky ve středu z práce popovídat a v neděli už tam nikdo nejel, protože byli někde po chalupách. Nedělní burzy, které pořádal klub Slovan, se již dnes nekonají. Jaroslav Traumb je nyní toho názoru, že už v současnosti tyto burzy toho lidem moc nepřinášejí. Stále stejná nabídka známek, které nikdo nepoptává, vedla k tomu, že si tam v posledních dobách jako sběratel téměř nic nekoupil. Jako prodejce poštovních známek s vlastní prodejnou si však známky může prodat sám ve svém vlastním obchodě. Jeho přítomnost jako prodejce na těchto burzách tak postrádá smysl. Dnes, pokud se

⁶⁹ Rozhovor s Richardem Burdou vedl Martin Ondráček 1. června 2022

někteří mladí sběratelé již rozhodnou sbírat poštovní známky, nakupují hlavně přes internet. Do jeho obchodu ve Vacínově ul. 3 v Praze na Palmovce chodí zejména starší sběratelé, mladší téměř ne. Dnes je průměrný věk filatelisty mezi 65 a 70 lety. V době natáčení našeho rozhovoru mu bylo 55 let a s úsměvem podotkl, že se počítá mezi mladší filatelisty.⁷⁰

Pamětník Milan Stodola po vzoru svého otce byl jako kluk členem libereckého klubu firmy Skloexport, ale v podstatě oba s otcem filatelisticky žili v klubu Spojů, kam se později přihlásili a ze kterého vznikl Klub filatelistů Liberec, který pak sdružil ostatní kluby. Dle jeho názoru jsou lidé, kteří sbírají známky jen tak pro radost a klub nepotřebují. Problematiku organizování či neorganizování filatelistů v klubech či svazech vidí prostřednictvím hesla – každý podle svého gusta. V minulosti (před rokem 1989) existovaly vázané hodnoty a klub tak byl potřeba pro odběr novinek. Milan přibližuje i dnešní progresivní a novátorský pohled ze svého současného klubu. Klub filatelistů Liberec zvolil tu nejlepší cestu – kdo chce být ve Svazu, ať je ve Svazu, kdo nechce, ať je jen v Klubu. Díky tomu má liberecký klub ve svém předsednictvu dva členy svazu, špičkové sběratele a znalce.⁷¹

Je však otázkou, zda tento novátorský pohled libereckého klubu převezmou i ostatní kluby filatelistů u nás? Zřejmě nepřevzou, neboť toto řešení je jakýmsi kompromisem mezi organizovaným a neorganizovaným sbíráním poštovních známek. Muselo by na úrovni Svazu filatelistů dojít k přehodnocení postoje k organizované filatelii a nabídnout sběratelům nový svěží vítr v podobě například slevy na vstupné na filatelistické akce či slevy na některé odborné publikace, katalogy a sborníky vydávané svazem. V průběhu zkoumaného období, tj. hlavně v 70. a 80. letech do současnosti, došlo ale rovněž i k mnoha proměnám Svazu Českých filatelistů.

František Beneš vzpomíná, že zejména po Sametové revoluci se počty členů klubů velmi zreálnily. Ty veliké oči, které Svaz filatelistů tehdy měl z těch desetitisíců členů toho Československého a posléze Českého a Slovenského svazu, vůbec neodrážely tehdejší realitu. Tuto situaci lze dle něho snadno porovnat s dobou první republiky. Pokud si člověk otevře tehdejší dokumenty z 20. a 30. let, tak i v době největšího rozmachu filatelie, který stál na tom, že lidé si mysleli, že našli kámen mudrců, že známky jsou něco, co se jenom zhodnocuje, tak přitáhlo sbírání

⁷⁰ Rozhovor s Jaroslavem Traumbem vedl Martin Ondráček 11. srpna 2022

⁷¹ Rozhovor s Ing. Milanem Stodolou vedl Martin Ondráček 10. srpna 2022 v Liberci

známek strašně moc lidí, například poté co ve Vídni vyšel aršík Wipa, ve Spojených státech aršík Bílé pláň. Lidé měli tehdy pocit, že známky se vyplatí kupovat, protože je to nejlepší zhodnocení peněz. Bylo obrovské množství lidí, kteří se o známky zajímali, ale organizovaných filatelistů strašně málo. Tehdy se dokonce vydávaly soupisy členů a ty největší celostátní kluby měly nanejvýš stovky členů a ne desetitisíce členů, jako to bylo za socialismu. V současné době lze konstatovat, že počty členů klubů se vrátily do normálu, do přirozeného stavu. Ve svazu jsou nyní lidé, kteří tam jsou buď ze setrvačnosti („srdcaři“), anebo lidé, které filatelie hluboce zajímá a pociťují své členství jako přínosné pro sebe, ale i pro ostatní. Ale vedle nich, stejně jako za první republiky, existuje spousta lidí, kteří ty známky sbírají rekreačně a vůbec nepociťují sebemenší potřebu (ani to třeba nevědí), že by se měli někde organizovat.⁷²

Velmi důležitá je při úvahách o vlastním členství i podpora rodiny. Pamětník Josef Chudoba vzpomíná, jak moc toužil stát se členem klubu filatelistů v Liberci. Fakticky byl do jeho plnoletosti členem jeho otec, který ho po právní stránce vlastně nahrazoval. Po dosažení věku 18 let jsem se stal řádným členem klubu a v dnešních dnech je tomu již 30 let, co jsem poprvé oficiálně zasednul mezi zkušené filatelisty. Vlastní členství dnes vnímá jako velmi důležitou a potřebnou součást svého filatelického života. Každého filatelistu může členství výrazným způsobem posunout ve svých znalostech. Uvádí to na příkladu dvou členů klubu – každý z nich sbírá jinou oblast – jeden „staré“ Rakousko, druhý naše první Hradčany. U Rakouska jsou velmi vzácná razítka, soukromá zoubkování, jakékoliv větší bloky známek i dopisy do vzdálené ciziny. Představením svých prioritních oblastí druhému sběrateli Hradčan ho může výrazným způsobem obohatit. U emise Hradčany se prakticky vzácná razítka ani soukromá zoubkování téměř nesbírají, a pokud se sbírají, nemají vyšší sběratelskou cenu. U této emise jsou prioritní oblasti sbírání například deskové vady jednotlivých známkových polí či rekonstrukce tiskových desek, což zase rozšíří obzor znalostí sběrateli Rakouska. To vše je důležitou součástí klubové činnosti, jejímž výsledkem byla i Evropská výstava poštovních známek v Liberci s exponáty Červený Mauritius, tzv. Bombayská obálka, nebo třeba přetisk Osvobozené republiky 50/50. V loňském roce bylo v Evropě jen 5 měst, která měla takto významnou výstavu poštovních známek světového formátu – Atény, Lugano, Londýn,

⁷² Rozhovor s Františkem Benešem vedl Martin Ondráček 1. února 2022

Budapešť a Liberec. Mimo Evropu pak ještě Kapské Město a Jakarta.⁷³

2.14. Československá filatelie a okolní svět

Ač zejména v 70. a 80. letech byla snaha tehdejšího režimu si tzv. „vystačit“ ve všech směrech a do jisté míry izolovat tuzemský prostor od toho zahraničního, spolupráci s okolním světem však zabránit nedokázala. Filatelisté mohli komunikovat se západními státy před rokem 1989 sice jen velmi obtížně, ale možnosti si vyměňovat své zkušenosti s filatelisty ze západního bloku se poskovnu našly.

Pamětník Marek Vrba z Příbrami uvádí, že možnosti spolupráce byly hodně malé. Samozřejmě si mohl člověk s někým psát a navzájem mohl s druhou osobou vyměňovat známky, ale větší obchody, dražby na aukcích, nebo dokonce vycestovat a koupit si něco, to bylo takřka nemožné. Tuto možnost mělo jen pár vyvolených, kteří toho hned využili, neboť vycestování do zahraničí pro ně byl velký byznys. Mohlo to být dle jeho názoru z toho důvodu, že tito sběratelé mohli být členy KSČ, mít nějakou funkci či výjezdní doložku a mohli vycestovat. Využili toho, že sběratelský materiál byl v zahraničí k sehnání a v Československu byl drahý, anebo ho nebylo téměř možné sehnat. Tak v tuzemsku žádané československé známky v zahraničí snadno nakoupili a tady s obrovským ziskem prodali. Obyčejný sběratel běžně organizovaný v klubu měl jen velmi malou možnost si s někým z USA či Velké Británie vyměnit nějaké zkušenosti, o výměně poštovních známek svých zemí ani nemluvě. Se sběrateli ze zemí tzv. Východního bloku komunikace celkem fungovala, ale také ne tak převratně jako dnes. V současnosti za pomoci internetu si mohou běžně cizinci koupit známku u nás, nebo my u nich, kdežto dříve to takřka nebylo možné.⁷⁴

Dalším důležitým předpokladem pro úspěšnou komunikaci se západním filatelistickým sektorem byly jazykové znalosti. Pamětník Richard Burda uvedl, že pokud někdo tehdy uměl cizí řeč a navázal písemný kontakt s filatelisty např. z USA či Velké Británie, byla tam možná výměna československých známek za známky té či oné země. Z tohoto důvodu velké množství sběratelů chtělo mít novinek z tehdejšího Československa co nejvíce. Z dnešního hlediska lze konstatovat, že než se obyčejný sběratel tehdy dostal k nějakým slušnějším známkám z naší „první

⁷³ Rozhovor s Ing. Josefem Chudobou vedl Martin Ondráček 11. ledna 2023 v Liberci.

⁷⁴ Rozhovor s Markem Vrbou vedl Martin Ondráček 13. června 2022

republiky“, tak už na něho na trhu nezbylo téměř nic. Všechny lepší položky byly z republiky pryč, kdy téměř veškerý lepší materiál se během těch posledních 40 let vyvezl do zahraničí. Byl to i případ i jeho otce, který v 70. letech emigroval a měl s sebou tašku plnou poštovních známek. Dnes jako obchodník a majitel aukční síně nakupuje velké množství položek právě ze zahraničí. Za vysoké kupní ceny jsou tyto položky nakupovány v cizině zpět, aby mohli být uspokojeni tuzemští sběratelé.

Tehdy mohli filatelisté komunikovat se západním světem jen těžce a málo. Sběratel byl rád, pokud mohl mít alespoň nějaký zahraniční katalog a to povědomí o zahraničních známkách bylo velmi špatné. Když chtěl tehdejší obyčejný sběratel nějaké zahraniční katalogy sehnat, bylo to hlavně o hledání v antikvariátech. Spolupráce na úrovni klubů v Československu a v zahraničí neprobíhala vůbec. Co se mohl sběratel dovědět třeba z Moskvy? Maximálně informace právě vydaných o ruských známkách, pokud je člověk sbíral. Ovšem byli u nás lidé, jako například pan Dvořáček (*vedl v letech 1965 – 1989 Svaz československých filatelistů a v letech 1980 – 1990 byl prezidentem Mezinárodní filatelistické federace (FIP), pozn. autora*), který mohl jezdit po celém světě bez omezení. To byl případ i pana Ludvíka Pytlíčka (*náš nejznámější filatelista a majitel největší sbírky známek první republiky, pozn. autora*). Při jednom osobním setkání a rozhovoru s panem Pytlíčkem vyšlo najevo, že mohl jezdit ven jen proto, že měl v zahraničí účet. Richard Burda se ale nyní domnívá, že důvodem pro tyto zahraniční cesty bylo to, že pan Pytlíček mohl vlastnit šedou průkazku určité instituce. Tito lidé mohli vycestovat do zahraničí pod záminkou načerpání filatelistických zkušeností, ovšem jejich pravé poslání v cizině nemělo s filatelií a sbíráním nic společného. To období normalizace bylo po ideologické stránce velmi špatné a v mnoha případech docházelo k vymazávání historie. Pokud některý ze sběratelů vlastnil běžnou protektorátní známku s námětem Adolfa Hitlera (kterých se za protektorátu vylepovalo na běžnou korespondenci velké množství), mohl být některými lidmi označen za nacistu.⁷⁵

Podobně jako Richard Burda vidí problematiku spolupráce československých a zahraničních sběratelů i Jaroslav Traumb. Podle něho byla se západním světem filatelistická spolupráce velmi špatná. Ve většině případů si sběratelé posílali dopisy. Občas se stalo, že dopis byl zadržen celní správou, nebo že ten dopis nebyl vůbec doručen. V jiných případech pak musel adresát státním orgánům vysvětlovat, proč

⁷⁵ Rozhovor s Richardem Burdou vedl Martin Ondráček 1. června 2022

mu ten dopis vlastně přišel. Spolupráce mezi sběrateli probíhala většinou výměnným systémem tak, že československý sběratel poslal do zahraničí československé známky, které oni neměli a chyběli jim, vč. ostatních socialistických států jako byl Sovětský svaz, Maďarsko apod. Ze zahraničí zase posílali, co měli k dispozici z jejich vlastních emisí. Jaroslav Traumb vzpomíná, jak dopisoval s jedním sběratelem ze Spojených států Amerických. Posílal mu tehdy platné i neplatné americké běžné výplatní známky a on jemu známky „LIDO-DEMO“, které měl jako sběratel běžně k dispozici (například Vietnam). Kupodivu vietnamské známky byly tehdy v USA celkem nedostatkové zboží. Ze zemí východního bloku si dopisoval například se sběrateli z tehdejšího Sovětského svazu. Někteří z nich sbírali například kalendářiky a posílali mu za to známky. Pak mu jeden z těch ruských sběratelů napsal, že je moc rád, že si dopisuje s člověkem z ČSSR a do závorky napsal „Československé Sovětské Socialistické Republiky“.⁷⁶

Vzpomínky Richarda Burdy a Jaroslava Traumba potvrzuje i sběratel Milan Stodola z Liberce. Styk se západním světem vždycky „smrděl“ průšvihem. Ven na západ se dostalo jen několik prověřených prominentů a ostatní běžní drobní sběratelé mohli jen do spřátelených zemí, jako například NDR. Přesto ale podle něj komunikace existovala. Se sběrateli ze západních zemí se setkali na výstavách, například Praga 1968. Příkladem toho byl pan Mahr a další sběratelé známek Československa v zahraničí. Připomíná vzpomínky svého otce, který se se sběrateli ze zahraničí běžně na výstavách stýkal, protože byl jedním z organizátorů výstavy Praga 1968. Měl tu výhodu, že uměl perfektně anglicky a německy. To sběratelé, z tehdy hlavním proudem označovaných „prohnilých“ kapitalistických zemí, oceňovali. Zkušenosti s nimi se tehdy vyměňovali zejména proto, že mnozí z nich měli ve svých sbírkách unikátní československé známky, které se dostaly před rokem 1938 ven z republiky, a tady se o nich pořádně nevědělo. Výměna zkušeností před rokem 1989 byla, ale hodně to bylo i na druhou stranu. To znamená, že naše znalosti chtěli získat oni. Bylo to tak vzájemné, ale ne tak intenzivní jako dnes.⁷⁷

I narátor Josef Chudoba popisuje komunikaci tehdejších filatelistů se západním světem jako velmi problematickou. Většina psaní do tehdejší západní ciziny prošla pobočkou Československé pošty – Praha 120 na Senovážném náměstí, kde docházelo ke kontrole obsahu. Zasílat oběma směry finanční hotovost nebylo

⁷⁶ Rozhovor s Jaroslavem Traumbem vedl Martin Ondráček 11. srpna 2022

⁷⁷ Rozhovor s Ing. Milanem Stodolou vedl Martin Ondráček 10. srpna 2022 v Liberci

tehdy vůbec přípustné. Jedinou oficiální možností, jak poslat do ciziny tehdejší československé známky bylo vytvoření jejich seznamu. Ten musel být Svazem čs. filatelistů schválen a zároveň k němu jeho pracovníci napsali i tržní cenu. Tyto známky pak byly vloženy do obálky a odeslány adresátovi do zahraničí. V současnosti jsou možnosti komunikace filatelistů o mnoho lepší, ale i tak dochází k mnoha těžkostem. Josef Chudoba uvádí příklad v podobě transportu poštovních známek mimo EU na výstavu v Liberci, kdy mnozí vystavovatelé například ze Švýcarska neměli vytvořené tzv. *Ata Karnety* (*ty jsou určeny všem podnikatelským subjektům, kteří chtějí snadno, rychle a levně dočasně vyvážet a prezentovat své zboží v zahraničí, pozn. autora*), což znemožňovalo vystavení známek na výstavě. Celé sekce známek a sbírek se dostávaly do zahraničí již před rokem 1938 a jejich export pokračoval až do 90. let 20. století. V současnosti je trend přesně opačný, kdy většina cenných zahraničních sbírek čs. známek se vrací zpět do Čech.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo přiblížit čtenáři každodenní život československých filatelistů od roku 1945 do současnosti za pomoci metody orální historie, jejich cestu k filatelii, úskalí sbírání poštovních známek před rokem 1989 a nyní, ekonomické a sociální aspekty sbírání poštovních známek, jeho dopad na rodinný rozpočet i rozdílnost pojetí západního a východního pohledu na filatelii jako takovou.

A již při samotném vzniku našich prvních Československých poštovních známek bylo možné spatřit mnoho známých osobností uměleckého, kulturního, sportovního i politického života v čele s mistrem Alfonsem Muchou. Jeho návrhy prvních poštovních známek s názvem Hradčany i známky samotné patří v současnosti k nejvyhledávanějším položkám na aukcích i mezi běžnými sběrateli.

Po neslavném období Protektorátu Čechy a Morava, kdy vznikaly známky především s válečnou tematikou a motivy Adolfa Hitlera, následovalo období poválečné. Můžeme říci, že na podobu poštovních známek měla z počátku vliv politika a dějinné události a především konec války a osvobození. Po únoru 1948 pak převládaly motivy budovatelské. Po politickém uvolnění v 60. přišly na řadu i náměty s uměleckými díly našich i zahraničních předních malířů. Období normalizace opět reprezentovaly náměty s Gustavem Husákem či známky k výročí založení KSČ. Po listopadu 1989 nastalo uvolnění i na poli sběratelském a mohly vycházet známky i s Václavem Havlem, Občanským fórem, svobodnými volbami v roce 1990 či našimi parašutisty z Velké Británie. Současná známková tvorba je na vysoké úrovni a to jak po stránce technické, námětové i výrobní. Například písmenkové známky přinesly do světa filatelie nový, svěží vítr.

Díky obecně známému průběhu veřejného, soukromého i politického života pamětníků v tehdejší Československu se dalo očekávat a předpokládat, jak by mohly vypadat odpovědi na výzkumné otázky. Z těchto odpovědí byly vytvořeny výzkumné předpoklady, kdy některé se po analýze a interpretaci nahraných rozhovorů podařilo potvrdit, jiné vyvrátit.

Cesta obyčejných lidí k filatelii vedla především přes přátelské vztahy mezi jednotlivými sběrateli, přes touhu si vzájemně pomáhat a to už od útlého věku sběratelova. Není podstatné, jak sbírka vypadá, jestli je drahá či levná, podstatná je chuť sbírat. Mnozí sběratelé zdědili lásku k filatelii už po svých rodičích či

prarodičích. Podpora z oblasti rodiny se ukázala jako klíčová. Posouvá totiž touhu kompletovat, sbírat, dovědět se více o autorech známek, technice tisku či místu, kde známky vznikaly a posunout se tak v bádání dále a ukázat rodině i sám sobě, že něco dokážu. Svou roli zde hraje i to, že rodiče mohou pomoci, když schází finance pro nákup profesionálního alba na známky. A tu přichází na řadu lidová tvořivost a touha si s „problémem“ poradit z vlastních zdrojů. A další pomoc při sbírání pak poskytnou dlouholetí kamarádi, kteří z počátku udělají rady, jak sbírat, které emise upřednostnit a na které si počkat. Většina z nás ovšem měla v počátcích svou hlavu, touhu objevit něco nového a nedbala rad zkušených sběratelů. Ovšem zkušenost je nepřenositelná a na to si musí každý přijít sám.

S postupem času sběratel zjistí, že je velké umění najít správnou rovnováhu mezi investicí do filatelie a tím opravdovým sbíráním, které je prosto velkých finančních částek. Jisté je, že sběratel-začátečník ne vždy dobře odhadne, kolik známkových zemí má sbírat. Z počátku má touhu sbírat známky z Československa, Protektorátu i poválečné známky a k tomu i současnou Českou republiku. To se později ukáže jako celkem nepraktické z hlediska finančního i prostorového. Známek je mnoho a není je kam uložit. Tato skutečnost sběratele vede ke specializaci a také k tomu, aby své dlouholeté bádání zúročil v podobě například článku do odborného časopisu či vytvoření exponátu pro výstavu poštovních známek. A výstavy poštovních známek je právě to místo, kde chce každý ze sběratelů ukázat, jak moc do hloubky se dá filatelie zkoumat. Exponáty některých jsou vsutku na akademické úrovni. Spoustě z nich se podaří publikovat exponáty finančně nenáročné, avšak o to zajímavější. Při vlastním takřka vědeckém zkoumání během tvorby exponátu zjistí, že je nutno navštívit archivy, knihovny, místa vzniku známek, ptát se pamětníků. Tím vším lze vlastně utéci z reality všedních dnů. To platilo v minulosti a platí to i dnes. Je pravdou, že většina pamětníků, které se mi podařilo oslovit, vnímala filatelii jako únik z šedé reality tehdejších, ale i současných dnů, což se vzhledem k politicko-spoločenským náladám před rokem 1989 dalo celkem předpokládat. Jen dva pamětníci v návaznosti na svůj věk pak uvedli, že nebylo možné z jejich strany filatelii vnímat jako únik z šedé reality, jelikož byli v té době ve školním věku.

Výzkumný předpoklad, že filatelie poskytovala sběratelům únik z reality všedních dnů, se v tomto případě podařilo *potvrdit*.

U dalšího výzkumného předpokladu uvedli pamětníci, že filatelistické akce jako burzy, aukce a výstavy známek brali v drtivé většině jako možnost setkat se

s lidmi, se kterými by se jinak nesešli, což se také dalo dopředu očekávat. Osobnímu setkávání i klubové činnosti přikládali velkou důležitost. Existovaly avšak i výjimky, které potvrzují pravidlo v podobě skupiny sběratelů, kteří se nepotřebují sdružovat a už vůbec ne vystavovat své známky. Ty zakoupí v mnoha případech prostřednictvím internetových aukcí a ještě prostřednictvím aukčního agenta, aby mohli zůstat v anonymitě. Ovšem virtuální prostředí nemůže nahradit osobní kontakt se sběrateli, tolik potřebný pro získávání důležitých informací potřebných pro tvorbu exponátu či sbírky.

Výzkumný předpoklad, že filatelistické aukce, burzy i výstavy jsou vynikající možností osobního setkávání sběratelů, se i v tomto případě podařilo *potvrdit*.

Na rozdíl od původního očekávání, že bude představovat pro pamětníky pořízení poštovních známek větší finanční potíže, se tento výzkumný předpoklad *nepotvrdil*. Pamětníci uváděli, že v dětství nakupovali levné známky (korunové položky) a v dospělosti už pak potíže s nákupem hodnotnějších položek neměli. Některým k jejich nákupům pomohlo právě to, že se později stali velmi dobrými obchodníky s filatelií. Měli tak přístup k těmto položkám a mohli se rozhodnout, zda je prodají dále či zařadí do své sbírky. To sběratelé, kteří měli kromě koníčku filatelie i jiné důležité investiční položky v rodinném rozpočtu se museli rozhodovat, čemu v rodinném rozpočtu dají přednost. Ve většině případů šla filatelie stranou a až v pozdějším věku se mohli k filatelii a investicím do pěkných sbírek známek vrátit.

Nelze však konstatovat, zda bylo sbírání poštovních známek tehdy lehčí než v současnosti. Ze vzpomínek pamětníků vyplynulo, že to bylo jiné. V minulosti, zejména před rokem 1989, bylo sběratelů i známek mnoho. Známky bylo možné zakoupit na burzách, cenu si stanovit a někdy i se slevou. Internetové aukce neexistovaly a nákup probíhal téměř výhradně v osobní rovině. V současnosti došlo ke změně možností, jak se k dobrým známkám dostat. Nabídka je obrovská a přesunula se do virtuálního prostředí, kde je velké množství zájemců a ceny tím pádem šplhají vzhůru.

Klubová činnost byla ve zkoumaném období důležitou součástí všech tehdejších aktivit ve společnosti, nejinak tomu bylo i u filatelistů. I když členství v klubu či svazu filatelistů bylo na dobrovolném rozhodnutí každého z nich, předpoklad byl takový, že většina z nich bude někde organizována. Tento výzkumný předpoklad se podařilo *potvrdit*, neboť všichni pamětníci v některém z tehdejších

klubů začínali sbírat své první poštovní známky. Jako členové klubu měli možnost si například zapůjčit katalogy z klubové knihovny, dovědět se o plánované výstavě či burze poštovních známek. V současné době už někteří z pamětníků do klubu mezi filatelisty nechodí. Možné příčiny lze spatřovat v nedostatku volného času i v tom, že to považují to za přežitě. To je v ostrém kontrastu s tím, jak důležitou roli hraje klubová činnost v oblasti společenského života filatelistů. Krásným příkladem může být liberecká evropská výstava v roce 2022, která by jen těžko vznikala bez vysokého nasazení mnoha členů našeho klubu.

V současnosti si lze také jen velmi těžko představit, jak obtížné bylo pro filatelisty, zejména v 70. a 80. letech, komunikovat s filatelisty ze západních zemí. Běžní sběratelé měli jen omezené možnosti v podobě komunikace zejména s filatelisty z východního evropského bloku. Ovšem byli i tací, kteří se na západ od našich hranic dostali a mohli toho náležitě využít – nakoupit v západní cizině právě ty známky, které v tuzemsku chyběly. Takových lidí nebylo mnoho. Ze vzpomínek pamětníků bylo patrné, že se o nich ve společnosti tehdy dobře vědělo. Klasickým příkladem jednoho z nich může být i jeden semilský obchodník a sběratel, jehož sbírka známek patřila u nás k největším, a který se mezi filatelisty v porevoluční době a zejména v posledních několika letech, díky svým aktivitám, stal personou non-grata. Svou roli při komunikaci se západním světem hrála i všudypřítomná cenzura. Obsah obálek byl v Praze na poštovní pobočce na Senovážném náměstí v mnoha případech kontrolován, a pokud některý ze sběratelů chtěl poslat například československé známky sběratelům do ciziny, bylo mu to téměř vždy znemožněno.

Diplomová práce na téma *Českoslovenští filatelisté v proměnách času* byla koncipována jako mikrohistorická sonda do komunity československých filatelistů a analýza jejich vzpomínek na sbírání poštovních známek v období od konce druhé světové války do současnosti. A právě vzpomínky pamětníků na to, jak se sbíraly známky v minulém století, může nám mladším pomoci pochopit, proč se filatelie jako záliba těší v současné době tak velkému zájmu sběratelů. Věřím, že za několik málo desítek let to budeme právě my mladší, kteří budou předávat své vzpomínky zase dál...

Použité prameny a literatura

Seznam rozhovorů s pamětníky

Rozhovor s JUDr. Ing. Františkem BENEŠEM, CSc. vedl Martin Ondráček 1. února 2022 v Praze (pomocí služby Skype).

Rozhovor s Markem VRBOU vedl Martin Ondráček 13. června 2022 v Příbrami.

Rozhovor s Richardem BURDOU vedl Martin Ondráček 1. června 2022 v Praze

Rozhovor s Dušanem LOUDOU vedl Martin Ondráček 23. července 2022 v Liberci.

Rozhovor s Jaroslavem TRAUMBEM vedl Martin Ondráček 11. srpna 2022 v Praze.

Rozhovor s Ing. Milanem STODOLOU vedl Martin Ondráček 10. srpna 2022 v Liberci.

Rozhovor s Josefem CHUDOBOU vedl Martin Ondráček 11. ledna 2023 v Liberci.

Tištěné prameny

PAŽOUT, Jaroslav, ed. *Každodenní život v Československu 1945/48-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015, 239 s. ISBN 978-80-87912-35-5, str. 38.

VANĚK, Miroslav, ed. *Obyčejní lidé..?! Pohled do života tzv. mlčící většiny: životopisná vyprávění příslušníků dělnických profesí a inteligence*. Praha: Academia, 2009, 3 sv. Historie. ISBN 978-80-200-1791-8, str. 251-282.

PINKAS, Jaroslav. *Reprezentace každodennosti tzv. normalizace v didaktické praxi*, In: KOPAL, Petr (ed.): *Film a dějiny 4: normalizace*. Praha: Václav Žák – Casalanca 2014, s. 585 až 604. Dostupné z: https://www.dejepis21.cz/userfiles/tiny_uploads/knihovna/Pinkas-kazdodennost.pdf, str. 590.

ČEPKOVÁ, Markéta. *Každodennost novináře v letech 1970 – 1990*. Praha, 2013. 73 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc., str. 6.

KOTASOVÁ, Eva. *Každodennost žen-matek za normalizace z hlediska výchovy dětí a péče o rodinu*. Praha, 2015. 118 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Pracoviště historické sociologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Alena Marková, PhD., str. 8.

HIRSCH, E., FRANĚK, J., 1932. *Československé známky*. Praha: Vydavatelství Fr. Borový, bez ISBN.

HIRSCH, E., 1956. *Studie o filatelistických sbírkách Poštovního musea*. 1. vydání Praha: Ministerstvo spojů. ISBN nevedeno.

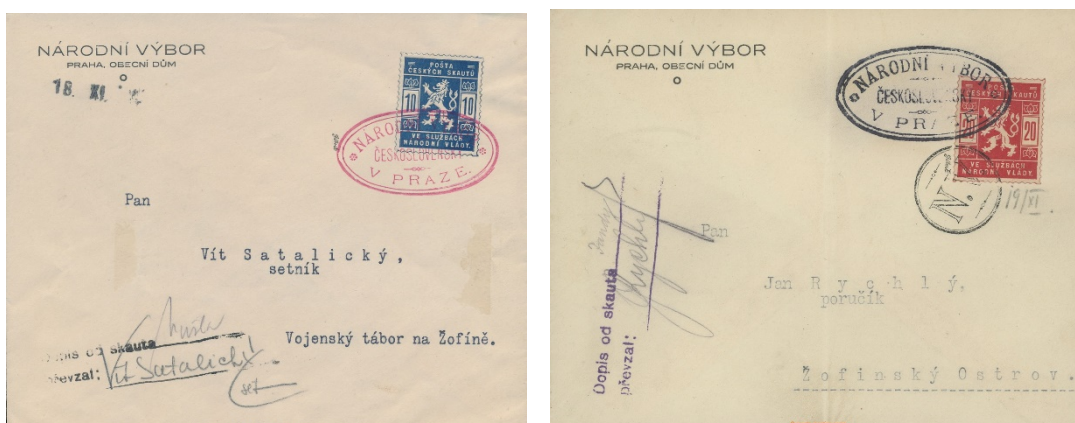
KVASNIČKA, Z. 1968. *Monografie československých známek – I. Díl*. Praha: POFIS.

Seznam příloh

Scany poštovních známek a dopisů

Obr. 1 - Pražský přetisk I (tzv. Malý znak), Pražský přetisk II (velký znak), Skalické a Žilinské vydání (foto archiv autora)

Obr. 2 – Národním výborem použité obálky s oběma hodnotami skautské pošty – modrá 10h, červená 20h (archiv Burda auction)

Obr. 3 – Hlbocký (Marešův) přetisk použitý na celistvosti adresované do Českých Budějovic (foto archiv autora)

Obr. 4 – Budějovický (Hornerův) přetisk použitý na dopisnici adresované do Českého Brodu (foto Burda auction)

Obr. 5 – Jehličkův přetisk použitý na uherské známce typu ženci (foto archiv autora)

Obr. 6 – První Československé známky navržené Alfonsem Muchou – první a poslední hodnota z 26 základních hodnot (foto archiv autora)